

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה בחמ"ד

כסלו תשפ"ד 2023

בס"ד

לימודי היסטוריה בחמ"ד

מחון פדגוגי

שאלון ההגבר תכנית חדשה

שאלון 29361

קיץ תשפ"ג

לשימוש פנימי בלבד.

המסמך לא עבר עריכה לשונית.

אל: המחנכים להיסטוריה בחמ"ד המלמדים את יחידות ההגבר (יחידות 4-5)
מאת: בלהה גליקסברג, מפמ"ר היסטוריה בחמ"ד

שלום רב!

שמחה לשלוח אליכם את המחווון הפדגוגי של שאלון 29361 תכנית חדשה שהתקיים במועד הקיץ תשפ"ג.
החל משנה זו, תשפ"ד, התכנית החדשה חלה על כלל תלמידי החמ"ד וסמל השאלון יהיה 29381.

מבנה המחווון הפדגוגי:

- א. הצגת השאלה כפי שהופיעה בבחינת הבגרות
- ב. הצגת התשובות האפשריות

הלמידה מתוך המחווון ככלי-עבודה צריכה להתייחס למספר מישורים:

- שימוש נכון במילות ההוראה- פיצוח נכון של השאלה
- שליטה בציר הזמן והמקום המופיע בשאלות הבחינה
- התמודדות עם מספר מטלות/חלקים בשאלה והקשר ביניהם
- התמודדות עם שאלות שונות לנושא זהה
- דיוק בתוכן התשובה בהתאם לתוכן השאלה
- הנחלת מיומנויות מתחום הדעת לתלמידים

תזכורת - פירוש מילות ההוראה המקובלות:

- "ציינו" - על התלמיד לכתוב במילה או במספר מצומצם של מילים על הנושא/המושג עליו נשאל **בלי לפרט**.
- "הציגו" - על התלמיד לפרט את הידוע לו על הנושא/המושג על פי הנלמד בכיתה או על פי הקטע.
כתיבת פרטי התוכן של פעולה או של אירוע לפי הנדרש. **אין צורך להסביר**.
- לעיתים השימוש בהוראה זו ילווה בציון כמותי של הרכיבים הנדרשים בשאלה. הכימות הוא ציון מספר הרכיבים הנדרשים לתשובה מלאה והוא מבהיר לתלמיד את הנדרש ממנו וכן מנחה את המורה בזמן הערכת התשובה.
- "הסבירו" - על התלמיד לכתוב את הידוע לו על הנושא **תוך ביאור** או פירוש הנושא ותוך ניתוח הפעולה, האירוע והשלכותיו. במקרים רבים יש ב"הסבר" **הבהרת קשר** בין מושגים.
- "השוו" - על התלמיד לבדוק את **הדומה והשונה** בין שני פריטים או יותר על פי קריטריונים (תבחינים) ולהסיק מסקנות מן ההשוואה.
- "נמקו" (בסס) - על התלמיד **לבסס** דעה או טענה המוצגות בשאלה על סמך עובדות, ציטוטים, נתונים היסטוריים, דוגמאות, ערכים ועוד.
- "הדגימו" - על התלמיד להביא **דוגמה** לביסוס או להבהרה.
- "ציינו מקור" - על התלמיד לציין שם מקור ועמוד בו הוא מופיע במקראה.

חשוב להזכיר ש...

- התשובה במחווון מכילה רק את גרעין התשובה, ואין לראות בה תשובה מלאה. התשובה מאזכרת את הכיוונים האפשריים ויתכן מצב שיש תשובות נוספות שאינן במחווון. תשובה מלאה היא תשובה שמרחיבה את הרכיבים השונים, מציגה, מסבירה ומקשרת לפריט הנשאל בשאלה, לאירוע או לטקסט בהתאם לנדרש בשאלה.
- התשובות המנוסחות על ידי התלמיד יכולות להיות מנוסחות בדרכים שונות, גם באופן השונה מהנוסח המופיע במחווון. דבר זה אינו פוסל את התשובה אם היא מכילה את כל המטלות הנדרשות בשאלה ותוכנה נכון.
- בתשובה שבה נדרשים כמה רכיבים, אם תלמיד ענה רק על חלק מהם הוא יקבל ציון חלקי בהתאם לטיב התשובה.
- בשאלות שבהן יש כמה מטלות - יש לשים לב אם התלמיד נדרש לקשר בין המטלות מבחינת תוכן, עליו להציג את המטלות ולהסביר את הקשר ביניהן.
- שאלות בעלות שני חלקים שבהן התשובה לחלק השני נובעת מן התשובה לחלק הראשון הן שאלות משורשרות. במקרה זה אם התשובה בחלק הראשון אינה נכונה, לא ניתן יהיה לקבל את התשובה בחלק השני.
- יש שאלות המתחמות בזמן ומקום. על התלמיד להתייחס לזמן והמקום שנדרשו בשאלה, וכן להשתמש במושגים המתאימים להם.
- כדאי להרגיל את התלמידים לבדוק כמה מטלות יש בשאלה ולסמן אותם על מנת לא לשכוח לענות על כולן.
- מחברות הבגרות הנבדקות הן מחברות סרוקות. חשוב מאוד להנחות את התלמידים להקפיד על כתב גדול וברור, רווחים בין שורה לשורה, לכתוב בעט חזק, לשמור על שוליים בצדי העמודים, בראש העמוד ובתחתיתו וכן לכתוב את מספרי שאלות בדיוק כפי שמופיע בשאלון.
- כדאי להנחות את התלמידים כי לא ייתכן מצב שבו יש תשובה זהה לשתי שאלות שונות. זוהי נורת אזהרה לתלמיד שאחת מן התשובות אינה נכונה.
- תלמיד שיש לו התאמה של שיעתוק בחינה ומוותר עליה פוגע בעצמו, כיוון שהבוחנים מתקשים לקרוא את כתב היד ויתכן והציון שיקבל על השאלות ייפגע.
- אנו ממליצים להרגיל את התלמידים להשתמש בטיוטה לפני כתיבת התשובה, על מנת שהתלמיד יבנה את תשובתו בצורה המקיפה והמסודרת ביותר שבה יבואו לידי ביטוי ידיעותיו. על העמוד (הימני) שמשמש כטיוטה יש לכתוב 'טיוטה' ולמתוח קו אלכסוני.

דגשים מרכזיים למבחן ההגבר – תכנית חדשה:

- א. במבחן ההגבר נדרש התלמיד לכתוב תשובות נושא חשוב לעבוד עם התלמידים על כתיבה מפותחת ומורחבת, שבה התלמיד מפגין שליטה בתמונה הכללית, לצד עמידה על פרטים היסטוריים.
- ב. התלמיד נדרש להשקיע מחשבה בבחירה נכונה של השאלות. כדי לכתוב תשובת נושא יש לבחור מראש את השאלה שבה התלמיד יכול להביא את מלוא ידיעותיו לידי ביטוי. מומלץ להנחות את התלמידים לכתוב ראשי פרקים לפני תחילת הכתיבה המפורטת.
- ג. כאשר תלמיד נדרש לענות לפי קטע מקור ("על פי הקטע") עליו להתייחס למקור. כאשר נדרש, בנוסף על כך, ביסוס על ידע ("על פי מה שלמדת") חובה להוסיף מידע נוסף ושונה מהמופיע במקור.
- ד. על התלמידים להכיר את המושג "מאפיינים" ולדעת להציג מאפיינים כאשר אלו נדרשים. לעיתים תלמידים כותבים על אירועים כאשר נדרשים מאפיינים, וחסרה אצלם ההכללה מעבר לאירוע הבודד.
- ה. התלמידים נדרשים לעיתים להביע עמדה אישית ולבסס אותה. בביסוס העמדה יש לציין את העמדה, להציג אותה ולבסס אותה על מידע היסטורי.
- ו. בתכנית הלימודים החדשה על התלמידים לאתר מקורות ראשוניים או דעות של היסטוריונים בתוך המקראה. בתשובות לשאלות אלה על התלמיד לציין את שם המקור ואת העמוד בו הוא מופיע.
- ז. בבחינה עם חומר פתוח, חשוב מאוד להדריך את התלמידים ללמוד היטב את החומר ולהיות בקיאים במקראה כדי שלא יצטרכו להשקיע את זמן הבחינה בחיפוש תשובות במקראה.
- ח. בבחינה עם חומר פתוח חשוב מאוד להדריך את התלמידים כי אין לצטט תשובות מתוך המקראה אם לא נדרשו לכך בשאלה. יש לכתוב את התשובות במילותיהם שלהם.

בהצלחה רבה

בלהה

העתק: אבישג פרידמן, מדריכה ארצית יחידות ההגבר, היסטוריה חמ"ד

נושא 5 — היהודים בתקופת מסעי הצלב

פרק ראשון

17. ימי הביניים והיהודים בתקופה זו

קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

מן המפורסמות הוא שהשם "ימי הביניים" בא לעולם כמטבע לשון המבטא זלזול וגנאי כלפי תקופה זו. [...] יחס זה לתקופת "ימי הביניים" אינו מקובל כיום בהיסטוריוגרפיה. מתוך תפיסת היחסיות ההיסטורית מעריכים כיום יצירה אנושית ומערכת חיים ותרבות מכל צורה ואופי, לפי מה שהיו בזמנן ולפי מה שהוסיפו לאוצרות האנושות רבי הגוונים.

[...]

עלינו להבין שהרבה מן העניינים והבעיות של חיינו כיום הזה שורשיהם נעוצים דווקא בימי הביניים. שורשיה של שנאת ישראל בימינו נעוצים במושגים ובהלכי רוח שראשיתם ועיצובם בימי הביניים. המבנה הכלכלי של קהילות ישראל בגולה כיום עדיין מושפע במידה ניכרת מעיסוקי היהודים בגולה בימים ההם. דמות היהודי והישגיו בתחומי היצירה היו גדולים בימים ההם. ואם נסתרים הם מעיני אדם שאינו מעמיק להתבונן, הרי זה בשל אותה איהתאמה איומה וקשה בין המאמץ ובין התוצאה בתולדותינו באותן אלף שנים. אין זה דבר מועט בתולדות העולם שאומה הנרדפת ומושפלת בחוק ובדעת הבריות, יוצרת כה הרבה בשדה הרוח, החברה והכלכלה.

(מעובד על פי ח"ה בן ששון, תולדות עם ישראל בימי הביניים, דביר, 1969 עמ' 17-1)

5

א. על פי מה שלמדתם, ציינו את המועד שבו מקובל להגדיר את ראשיתם של ימי הביניים בהיסטוריה הכללית ואת המועד שבו מקובל להגדיר את סיומם.

על פי הקטע, הציגו את השינוי שחל בקרב כותבי ההיסטוריה בנוגע להערכת תקופת ימי הביניים. כינוי אחר שניתן לתקופת "ימי הביניים" הוא "תור האמונה".

על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע לדעתכם כונתה התקופה בשם זה.

ב. על פי הקטע, החוקר בן ששון טוען כי "דמות היהודי והישגיו בתחומי היצירה היו גדולים בימים ההם." על פי הפרק "היהודים בקהילות הריין", ציינו שתי דמויות של יהודים שפעלו בתקופת ימי הביניים בתחום היצירה הרוחנית.

ציינו פעולה אחת של כל אחת מן הדמויות שציינתם (סך הכול – שתי פעולות, פעולה אחת לכל דמות). כבר בימי הביניים העריכו בני התקופה את הדמויות שציינתם. ציינו והציגו מקור אחד בן התקופה, המבטא הערכה זו בנוגע לאחת מן הדמויות שציינתם.

ג. על פי הקטע, ציינו מה היה היחס של הנוצרים ליהודים בימי הביניים.

על פי הפרק "היהודים בתאולוגיה הנוצרית", הסבירו את התפיסה התאולוגית שגרמה לנוצרים להתייחס ליהודים בימי הביניים כפי שציינתם.

על פי הפרק "היהודים בקהילות הריין", הסבירו אם מעמד "עבדי האוצר" שניתן ליהודים היה ביטוי להשפלתם או דווקא היה ביטוי לחשיבותם. בססו את תשובתכם על אחד מכתבי הזכויות שהוענקו ליהודים.

א. על פי מה שלמדתם, ציינו את המועד שבו מקובל להגדיר את ראשיתם של ימי הביניים בהיסטוריה הכללית ואת המועד שבו מקובל להגדיר את סיומם

- ראשית ימי הביניים:** המאה ה-5 / שנת 476 – נפילת האימפריה הרומית.
- סופם של ימי הביניים:** במאה ה-14 עם עליית הרנסנס, שהביא עימו התפתחות של האומנות, המדע והפילוסופיה, והתעניינות מחודשת בתרבות יוון ורומי במטרה להחיותן מחדש. / עם גילוי אמריקה בשנת 1492, גילוי העולם החדש.
- על פי הקטע הציגו את השינוי שחל בקרב כותבי ההיסטוריה בנוגע להערכת תקופת ימי הביניים השינוי שחל בקרב כותבי ההיסטוריה הוא:** ביחס הערכי כלפי התקופה.
- בעבר היו מעריכים תקופות היסטוריות מנקודת מבט של ההווה. (זוהי תפיסה שיפוטית מכיוון שהיא משווה את התקופות הקודמות לתקופה שלנו וקובעת איזו תקופה הייתה "טובה יותר", "תרמה יותר לאנושות". כיום אנו יודעים שצריך לבחון תקופה היסטורית בעיני מי שחי באותה תקופה ובהתאם לנסיבות של אותה תקופה).
  - בעבר תקופת ימי הביניים הוערכה בידי ההיסטוריונים על פי ערכי הרנסנס, השינוי: כיום התקופה מוערכת ביחס לערכי אותה תקופה.
  - בעבר היה יחס מזלזל כלפי ימי הביניים, וכיום יש יחס חיובי לתחומים השונים שהתפתחו באותה תקופה.

כינוי אחר שניתן לתקופת "ימי הביניים" הוא "תור האמונה". על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע לדעתכם כונתה התקופה בשם זה

- כי התפיסה הבסיסית של אירופה הנוצרית בימי הביניים הייתה שכל ההגות המשפטית והחברתית מקורה בדת.
- כי ברוב מוחלט של ימי הביניים שלטה התפיסה שכל מוסדות המדינה (הממלכה) נועדו לשרת את האל ולא את האדם, והמלך נתפס כמינוי של האל.
- כי היצירה התורנית היהודית התפתחה מאוד בתקופה זו.
- כי היהודים היו צריכים לעמוד ולהאבק על אמונתם אל מול הרדיפות.

ב. על פי הקטע, החוקר בן ששון טוען כי "דמות היהודי והישגיו בתחומי היצירה היו גדולים בימים ההם". על פי הפרק "היהודים בקהילות הריין", ציינו שתי דמויות של יהודים שפעלו בתקופת ימי הביניים בתחום היצירה הרוחנית

- רבנו גרשום מאור הגולה
  - רש"י
- פירוט: מקראה, עמ' 31–40.

ציינו פעולה אחת של כל אחת מן הדמויות שצינתם (סך הכול שתי פעולות, פעולה אחת לכל דמות)

- רבנו גרשום מאור הגולה: עמד בראש חכמי הישיבה הקדושה של מגנצא / תיקן תקנות הנוגעות לחיי הציבור ולחיי הפרט. פירוט: מקראה, עמ' 33.
- רש"י: פירוש לתנ"ך ולתלמוד / התפלמסות עם הנוצרים / הקים ישיבה בצרפת/ נתן למוסדות הקהילה מעמד של בית דין חשוב. פירוט: מקראה, עמ' 35–37.

כבר בימי הביניים העריכו בני התקופה את הדמויות שצינתם. ציינו והציגו מקור אחד בו התקופה, המבטא הערכה זו בנוגע לאחת מן הדמויות שצינתם
 הדמות: רבנו גרשום מאור הגולה
 המקור:

- עדות הרא"ש: תקנותיו כאילו ניתנו מסיני.
- עדות רש"י: אין גדול כמוהו להתיר / רש"י הכתיר אותו כ"מאור הגולה".
- עדות רבנו תם: חכמי נרבונה וספרד ישבו לפניו.

פירוט: מקראה, עמ' 31–32

הדמות: רש"י

המקור: עדות הספר "מדריך לאינקוויזיטור": "היהודים מכבדים מאוד פירוש לספר החוקים מאת המחבר ושמו שלמה".

פירוט: מקראה, עמ' 34.

ג. על פי הקטע, ציינו מה היה היחס של הנוצרים ליהודים בימי הביניים

- היהודים היו נרדפים / מושפלים בחוק
- היהודים היו נרדפים / מושפלים בדעת הבריות
- שלילי - שנאת ישראל

על פי הפרק "היהודים בתאולוגיה הנוצרית", הסבירו את התפיסה התאולוגית שגרמה לנוצרים

להתייחס ליהודים בימי הביניים כפי שצינתם

(דוקטרינת העד): ליהודים יש תפקיד בחברה הנוצרית ולכן אסור לפגוע בהם, אבל יש להשאירם מושפלים ומבוזים. / היהודים סובבים בעולם ועונשם מן השמיים כי לא קיבלו על עצמם את הנצרות, אך מצווה לבזותם ולהשפילם.

פירוט: מקראה, עמ' 13.

על פי הפרק "היהודים בקהילות הרינו", הסבירו אם מעמד "עבדי האוצר" שניתן ליהודים היה ביטוי להשפלתם או דווקא היה ביטוי לחשיבותם. בססו את תשובתכם על אחד מכתבי הזכויות שהוענקו ליהודים

– ביטוי להשפלה: כתב הזכויות של המלך אלפונסו ה־6 לתושבי ליאון בשנת 1091. במקראה עמ' 23: אסור ליהודי להעיד נגד נוצרי.

– ביטוי לחשיבות: כתב הזכויות של לואי החסיד: אסור לפגוע ביהודי.

הערה: יתכנו דוגמאות נוספות.

שימו לב!

- בנושא היהודים במסעי הצלב חשוב לערוך הבחנה ברורה בין מושגים הייחודיים לעם ישראל אל מול מושגים המאפיינים את תולדות העמים.
- בהוראת התכנית החדשה חשוב להבחין בין מקורות ראשוניים המופיעים במאמרים לבין דברי כותב המאמר.

18. פרעות תתנ"ו והשפעתן

א. לפניכם ארבעה אירועים מתקופת מסעי הצלב:

פניית יהודי צרפת לקהילות הריין, נאום אורבן, שרפת יהודי ירושלים, כניסת הצלבנים לשפייר.
על פי מה שלמדתם, סדרו את האירועים האלה על פי סדר כרונולוגי, וציינו את התאריך של שניים מן האירועים.

על פי הפרק "המפגש האלים בין הצלבנים לקהילות היהודיות", הציגו מה אפיין את גורל יהודי צרפת במפגש עם הצלבנים לעומת גורלם של יהודי גרמניה.
על פי החוקר רוברט חזן, הסבירו גורם אחד להבדל בין המאורעות בצרפת למאורעות בגרמניה.

ב. בעקבות פרעות תתנ"ו החליטו היהודים להתאבד ואף להרוג אחרים על קידוש השם. שמחה גולדין מגדיר תגובה זו "התנהגות חדשה" עבור היהודים.
הציגו את החידוש בתגובה זו לעומת "קידוש השם" שקדם לפרעות תתנ"ו.
על פי הפרק "הרקע התרבותי והחברתי לקידוש השם", הציגו גורם אפשרי אחד להתנהגות חדשה זו.

ג. קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

עם ישראל היה הראשון שייחס להיסטוריה משמעות מכריעה [...] רק בישראל ולא בשום עם מלבדו נתפס הצייווי לזכור כמצווה דתית לעם כולו. ציווי זה מוצא את ביטויו במקרא [...] ובדברי הנביאים: "זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור."
 [...]

בהקשר זה הייתי רוצה לזהות את כלי המסירה [הדרך] האופייני של הזיכרון היהודי בימי הביניים [...] התגובה הדתית והספרותית החשובה במיוחד על אסון היסטורי כלשהו בימי הביניים לא הייתה תיאור המאורע בכרוניקה [דיווח היסטורי], אלא חיבור תפילות ושילובן בלוח השנה של בית הכנסת. בתפילות כאלה תיאר המשורר את רגשותיה העמוקים ביותר של הקהילה, הביע את חזרתה בתשובה, התפלל לקץ הייסורים או לנקמה באויב המדכא, ובסופו של דבר הנציח את זכר המאורע.

(מעובד על פי י"ח ירושלמי, זכור, עם עובד, תל אביב תשמ"ח, עמ' 25, 27, 67)

על פי הקטע, הסבירו את יחסו הייחודי של עם ישראל כלפי ההיסטוריה.

ציינו מהו כלי המסירה האופייני של הזיכרון ההיסטורי היהודי בימי הביניים.

ירושלמי מונה כמה מאפיינים של "כלי הזיכרון" של יהודי ימי הביניים לאסון ההיסטורי שהתרחש.

ציינו אחד מן המאפיינים, והסבירו כיצד הוא בא לידי ביטוי בפיוט "אלוהי אקראך" של ר' שמואל בר' יהודה בעמוד 81 במקראה.

א. על פי מה שלמדתם, סדרו את האירועים האלה על פי סדר כרונולוגי, וציינו את התאריך של שניים מן האירועים.

1. נאום אורבן – 27 בנובמבר 1095
2. פניית יהודי צרפת לקהילות הריין
3. כניסת הצלבנים לשפייר – 3 במאי 1096
4. שרפת יהודי ירושלים – 15 יולי 1099

פירוט: מקראה, עמ' 66–67, 85, 87, 90.

על פי הפרק "המפגש האלים בין הצלבנים לקהילות היהודיות", הציגו מה אפיין את גורל יהודי צרפת במפגש עם הצלבנים לעומת גורלם של יהודי גרמניה.

המאפיין: יהודי צרפת לא נפגעו: לאחר ששמעו את נאום אורבן חששו מאוד ושלחו אזהרות ליהודי גרמניה, אולם בפועל הם עצמם לא נפגעו במפגש עם הצלבנים. לעומתם, יהודי גרמניה נפגעו קשות במפגש עם הצלבנים.

על פי החוקר רוברט חזן, הסבירו גורם אחד להבדל בין המאורעות בצרפת למאורעות בגרמניה

- (סוג הצלבנים): בגרמניה מי שפגעו ביהודים היו הנוצרים העירוניים מן הערים הגרמניות, שהושפעו מנאומים שנשא מטופים כמו פטרוס מצרפת. צלבני גרמניה הורכבו מחבורות גרמניות רדיקליות וחשיבתם האנטייהודית הייתה חזקה מאוד. החבורות לא היו מאורגנות, ולכן היו מסוכנות מאוד ליהודי גרמניה.
- (יחס היהודים לצלבנים): יהודי גרמניה הסתפקו בתפילות, לעומת יהודי צרפת, שניסו לשתף פעולה עם הצלבנים באספקת מזון.

פירוט: מקראה, עמ' 70-71.

ב. הציגו את החידוש בתגובה זו לעומת "קידוש השם" שקדם לפרעות תתנ"ו

החידוש: עד עכשיו מוות על קידוש השם היה פסיבי, ובפרעות תתנ"ו המוות היה אקטיבי: התאבדות והרג הקרובים שלהם.

על פי הפרק "הרקע התרבותי והחברתי לקידוש השם", הציגו גורם אפשרי אחד להתנהגות חדשה זו

- (השנאה לנצרות) במאה ה'11 הטיפו המטיפים לנצרות גם לשנאת יהודים, והשנאה התפשטה להמוני העם. בתגובה התגברה השנאה לנצרות בקרב היהודים והם העדיפו למות ולא להתנצר.
- (אגדות חז"ל) באגדות חז"ל יש שורשים עמוקים להתאבדות כמעשה של קידוש השם.
- (הספר יוסיפון) מתאר את מסירות הנפש של היהודים שמרדו ברומאים, שימש כמודל למסירות נפש לקידוש השם.
- (הפיוטים) עיצבו את התפיסה היהודית במאה ה'11 והשפיעו על ההחלטה למסור את הנפש ולא לקבל את הנצרות, הדת השנואה והבזויה.
- (ציפייה משיחית) רבים מחכמי אשכנז האמינו כי שנת 1099 תהיה שנת הגאולה, ולכן חשבו שזהו הזמן למסור את הנפש, כי עוד זמן לא רב יבוא המשיח.

פירוט: מקראה, עמ' 73-74, 76-77, 80-81.

ג. על פי הקטע, הסבירו את יחסו הייחודי של עם ישראל כלפי ההיסטוריה

- שעם ישראל הוא הראשון שייחס להיסטוריה משמעות מכריעה.
- שעם ישראל הוא העם היחיד שבו הציווי לזכור נחשב למצווה דתית לעם כולו.

ציינו מהו כלי המסירה האופייני של הזיכרון ההיסטורי היהודי בימי הביניים

חיבור תפילות ושילובן בלוח השנה של בית הכנסת.

ירושלמי מונה כמה מאפיינים של "כלי הזיכרון" של יהודי ימי הביניים לאסון ההיסטורי שהתרחש. ציינו

אחד מן המאפיינים

- הבעת רגשותיה העמוקים ביותר של הקהילה
- חזרה בתשובה
- תפילה לקץ הייסורים
- תפילה לנקמה באויב המדכא

– הנצחת זכר המאורע

והסבירו כיצד הוא בא לידי ביטוי בפיוט "אלוהי אקראד" של ר' שמואל בר' יהודה בעמ' 81 במקראה

המאפיין: הנצחת זכר המאורע / הבעת רגשותיה העמוקים ביותר של הקהילה.
 הביטוי: "הרג רב ויום טבוח בתתנו נגזרה גזרה" / "בפרוע פרעות" / "נפשם השלימו להדש" /
 "הוזבחו בני הקהילה".
 הערה: ייתכנו אפשרויות נוספות.

שימו לב!

- בנושא מסע הצלב חשוב שהתלמידים יכירו את ציר הזמן מנאום אורבן ועד כיבוש ירושלים בידי הצלבנים.
- בנושא זה ישנם מקורות ראשוניים על התלמידים להכיר אותם.
- בשאלה בה התלמיד מתבקש להציג שינוי / חידוש יש להתייחס מה היה קודם ומה השתנה/התחדש.

פרק שני

19. כיבוש ארץ-ישראל בידי צלאח אדין

על פי הפרק "השפעת ניצחונות צלאח אדין על ניסיונות העלייה לארץ-ישראל", הסבירו כיצד השפיע הכיבוש הצלבני בארץ-ישראל על תחושות היהודים בנוגע לפולמוס בין יהודים לנוצרים.
 בפרק זה פרופסור גרוסמן קובע: "לאחר ניצחון צלאח אדין בקרב קרני חיטין וכיבוש ירושלים בשנת 1187, הוא נתפס בעיני היהודים כשליח ההשגחה העליונה, והשווה לכורש".
הסבירו קביעה זו. בססו את תשובתכם באמצעות דוגמה אחת מספרו של רבי יהודה אלחריזי, "תחכמוני".

על פי הפרק "השפעת ניצחונות צלאח אדין על ניסיונות העלייה לארץ-ישראל", הסבירו כיצד השפיע הכיבוש הצלבני בארץ-ישראל על תחושות היהודים בנוגע לפולמוס בין יהודים לנוצרים

– הכיבוש החריף את המועקה הגדולה של תקופת הגלות, כיוון שהכיבוש הצלבני של ירושלים נחשב בקרב הנוצרים לשיאו של תהליך דחייתם של היהודים והשפלתם.

– כי היהודים עמדו נפעמים וחסרי אונים מול המאבק העז שבין נוצרים לבין מוסלמים על ארץ-ישראל וירושלים בזמן שהם עצמם, שהארץ הובטחה להם, רחוקים ומושפלים.

פירוט: מקראה, עמ' 97–98.

בפרק זה פרופסור גרוסמן קובע: "לאחר ניצחון צלאח אדין בקרב קרני חיטין וכיבוש ירושלים בשנת 1187, הוא נתפס בעיני היהודים כשליח ההשגחה העליונה, והשווה לכורש". הסבירו קביעה זו

ההשוואה בין צלאח אדין לכורש באה לומר שניצחונותיו אינם מקריים / הם נס ממרומים שבא לגאול את ישראל כדי שיוכלו לשוב לירושלים, כפי שהיה בימי כורש / סימן לגאולה.

פירוט: מקראה, עמ' 96.

בססו את תשובתכם באמצעות דוגמה אחת מספרו של רבי יהודה אלחריזי, "תחכמוני"

(מטבעות הלשון דומות לכתוב אצל כורש / מתואר בדומה למה שעשה כורש.)

- "ויער אלוקים את רוח מלך הישמעאלים".
- "ויתנה ה' בידו ויצר להעביר קול בכל עיר".
- "דברו על לב ירושלים לבוא אליה כל הרוצה מזרע אפרים".

פירוט: מקראה, עמ' 96

20. יחס הצלבנים ליהודי ארץ-ישראל

על פי הפרק "יחס הצלבנים ליהודי ארץ-ישראל", הציגו את המדיניות של הצלבנים כלפי היהודים והמוסלמים עם כיבוש ירושלים.

ציינו והציגו מקור ראשוני אחד מן הפרק "יחס הצלבנים ליהודי ארץ-ישראל", שאפשר ללמוד ממנו על המדיניות שהצגתם. היהודים במאה ה' 11 וגם היסטוריונים מודרניים ראו נקודות דמיון בין חורבן המקדש בידי הרומאים ובין כיבוש ירושלים בידי הצלבנים.

ציינו שתי נקודות דמיון בין האירועים. הביעו את דעתכם, מה הקבלה זו מלמדת על הבנת יהודי המאה ה' 11 את האירועים המתרחשים בתקופתם.

על פי הפרק "יחס הצלבנים ליהודי ארץ-ישראל", הציגו את המדיניות של הצלבנים כלפי היהודים והמוסלמים

עם כיבוש ירושלים

- טבח אכזרי במוסלמים וביהודים
- מי שניצל מן הטבח נפל בשבי
- מי שניצל מן הטבח הועסק בניקוי רחובות העיר / בעבודות משפילות
- איסור על יהודים לגור בירושלים

ציינו והציגו מקור ראשוני אחד מן הפרק "יחס הצלבנים ליהודי ארץ-ישראל", שאפשר ללמוד ממנו על המדיניות

שהצגתם

- הפואמה של גילו מטוסי: עמ' 90. מתאר בפירוט רב את הטבח במוסלמים וביהודים, שהצלבנים לא תמיד הבחינו ביניהם. (היהודים הסתגרו בבתי הכנסת, והם הועלו באש).
- אנה קומנינה בת קיסר ביזנטיון: עמ' 90. לאחר מצור של חודש נכבשה העיר והם הרגו רבים מתושביה הסרצנים (מוסלמים) והיהודים.
- סיבט אבן אלג'אוזי (כרוניסטן מאוחר יותר): עמ' 90. היהודים והמוסלמים נהרגו בבתי התפילה שלהם.
- ויליאם מצור: הנוכרים שהיו תושבי העיר נפלו כמעט כולם בחרב.
- רבי אברהם ברי חייא: עמ' 93. "לא הניחו ישראל לבוא בתוכו".
- יהודה אלחריזי: עמ' 93. "ואילו בתוכה מצאונו אזי חיים בלעונו".

פירוט: מקראה, עמ' 90–92.

היהודים במאה ה' 11 וגם היסטוריונים מודרניים ראו נקודות דמיון בין חורבן המקדש בידי הרומאים ובין כיבוש

ירושלים בידי הצלבנים. ציינו שתי נקודות דמיון בין האירועים

- שני הכובשים שרפו את בתי התפילה של היהודים.
- שני הכובשים לא אפשרו ליהודים להמשיך ולגור בירושלים / גירוש מירושלים.
- שני הכובשים חיללו את בית המקדש / בית הכנסת.

הביעו את דעתכם, מה הקבלה זו מלמדת על הבנת יהודי המאה ה' 11 את האירועים המתרחשים בתקופתם

בעיני היהודים כיבוש ירושלים בידי הצלבנים היה כמו חורבן בית המקדש.

21. המעמד של ירושלים בנצרות ובאסלאם

בנצרות ובאסלאם התחולל שינוי במעמדה של ירושלים. הציגו את המעמד של ירושלים בראשית ימיה של כל דת.

הסבירו את המעמד של העיר ירושלים לאחר השינוי שהתחולל בכל אחת משתי הדתות. בתשובתכם התייחסו להשפעה של הקיסרית הלנה ושל צלאח אדין על תהליכי השינוי.

בנצרות ובאסלאם התחולל שינוי במעמדה של ירושלים. הציגו את המעמד של ירושלים בראשית ימיה של כל דת

– בנצרות:

בראשית הדת הנוצרית הייתה ירושלים רעיון שמימי בלבד ולא דבר ממשי – עיר ארצית.

– באסלאם:

בראשית התפתחות האסלאם הייתה ירושלים קדושה לנצרות וליהדות בלבד / לא הייתה

לאסלאם שום זיקה לעיר ירושלים / ירושלים הייתה חסרת כל חשיבות או ייחוד.

הסבירו את המעמד של העיר ירושלים לאחר השינוי שהתחולל בכל אחת משתי הדתות. בתשובתכם התייחסו להשפעה של הקיסרית הלנה ושל צלאח אדין על תהליכי השינוי

– מעמדה בנצרות:

השינוי: נעשית לעיר קדושה לנוצרים / נעשית למוקד עלייה לרגל.

השפעת הקיסרית הלנה: היא הגיעה לארץ-ישראל והקימה בה כנסיות רבות, במיוחד בירושלים, במקומות שבהם התחוללו סיפורי הנצרות.

– מעמדה באסלאם:

השינוי: עם כיבוש ארץ-ישראל בידי המוסלמים (בשנת 638) / כשבנה הח'ליף עומר אל-חטיב את מסגד אל-אקצא, החלו להיווצר מסורות שמסבירות את קדושת המסגד בכך שממקום זה עלה מוחמד לשמיים (וזאת במקום ההסבר הקדום, שלפיו המסגד האחרון הוא בעצם מסגד שמימי). בעקבות הצלחת צלאח אדין לכבוש את ירושלים היא התקבלה בעולם המוסלמי כעיר קדושה, מפני שזו העיר שבה נוצחה הכפירה הנוצרית.

פירוט: מקראה, עמ' 53–55 – האסלאם; עמ' 49–50 – הנצרות.

22. נאום אורבן

מנאום אורבן נשתמרו בידינו כמה גרסאות. הסבירו את ההשפעה של עובדה זו על הכרת תוכן הנאום ועל לימוד ההיסטוריה בכלל.

על פי גרסת פולכר משארטר, הציגו שתי מטרות של מסע הצלב הראשון.

על פי הפרק "המפגש האלים בין הצלבנים ליהודים", הסבירו מדוע נפגעו יהודי אשכנז במסע הצלב

הראשון, אף על פי שהפגיעה בהם לא הייתה אחת ממטרות המסע.

מנאום אורבן נשתמרו בידינו כמה גרסאות. הסבירו את ההשפעה של עובדה זו על הכרת תוכן הנאום ועל לימוד ההיסטוריה בכלל

השפעה על תוכן הנאום:

כיוון שנתרו בידינו חמש גרסאות שונות של הנאום, ובכל אחת מהן יש גרסה שונה של מטרות המסע כפי שנאמרו על ידי אורבן, יש לחלץ את התוכן המשותף לכולן כדי לשער מה נאמר בנאום זה. / רק

שלוש ממטרות המסע מוזכרות בכל הגרסאות של נאום אורבן / כל אחד מן הכותבים של הנאום תיעד את המסר שהוא הבין מן הנאום, יותר ממה שבאמת נאמר בו. השפעה על לימוד ההיסטוריה:

כשנשארת בידינו עדות היסטורית, היא משקפת את נקודת המבט של כותב העדות, ולא בהכרח את האמת ההיסטורית. / עדות היסטורית משקפת את המסר שהמדווח רצה שנוכח, ולא בהכרח את האמת ההיסטורית. / ההיסטוריה נלמדת באמצעות החומרים שנשמרו ונכתבו.

פירוט: מקראה, עמ' 60.

על פי גרסת פולכר משארטר, הציגו שתי מטרות של מסע הצלב הראשון

- היחלצות להגנת הנוצרים מן המזרח
- שחרור ירושלים הקדושה מידי המוסלמים
- (חובה דתית) מלחמה נגד הלא מאמינים
- (חובה דתית) עלייה לירושלים למחילת חטאים

פירוט: מקראה, עמ' 65.

על פי הפרק "המפגש האלים בין הצלבנים ליהודים", הסבירו מדוע נפגעו יהודי אשכנז במסע הצלב

הראשון, אף על פי שהפגיעה בהם לא הייתה אחת ממטרות המסע

- כי היהודים הם גם אויבי המשיח. / איבהבחנה בין אויבי המשיח לסוגיהם
- כי היו להוטים לנקום את דמו של הצלב / הצלבנים היו חבורות אספסוף שלא חיכו להגיע לירושלים, אלא פרעו בקהילות יהודיות בדרך.
- כי הייתה הטפה רשמית ולא רשמית נגד אויבי הנצרות

פירוט: מקראה עמ' 60-69

שימו לב!

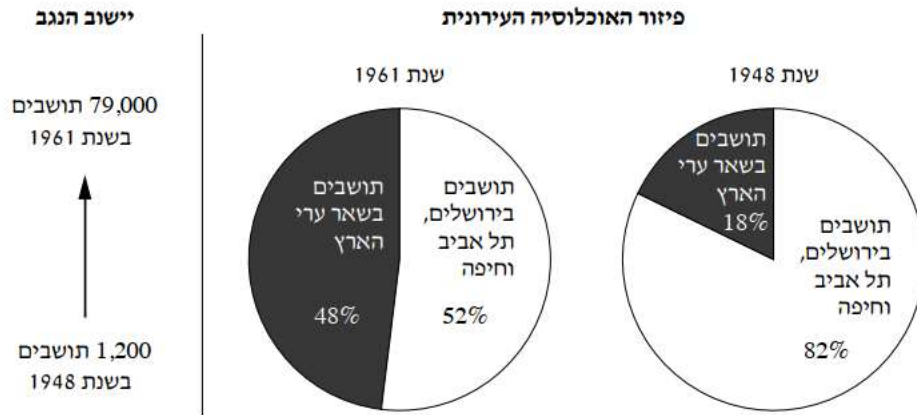
- כאשר תלמיד מתבקש לציין מקור מן המקראה עליו לכתוב את שם המקור והעמוד במקראה בו הוא מופיע. כאשר הוא גם מתבקש להציג אותו יש לכתוב את תוכן המקור.

נושא 5 — שלושת העשורים הראשונים למדינת ישראל

פרק ראשון

23. התפתחות ההתיישבות בשלושת העשורים הראשונים למדינת ישראל

א. לפניכם תרשים המציג נתונים על פיזור האוכלוסייה העירונית ועל יישוב הנגב בשנת 1948 ובשנת 1961.

על פי התרשים, **הציגו** שתי מסקנות בנוגע למדיניות ההתיישבות במדינת ישראל משנת 1948 ועד שנת 1961. **בססו** את תשובתכם על שני נתונים מן התרשים (נתון אחד לכל מסקנה). על פי הפרק "התפתחות ההתיישבות", **הציגו שתי** סיבות למדיניות ההתיישבות במדינת ישראל משנת 1948 עד שנת 1961. קראו את הקטע שלפניכם, מדברי דוד בן-גוריון בנאום שנשא בשנת 1949, וענו על השאלה שאחריו.

את שטחי המדינה לא נחזיק בכוח צבאי אלא ביישוב מיליונים. גבולותינו לא יובטחו בחוזי שלום, אלא בשרשרת יישובים, מקצה המדינה ועד קצה (ני' ייני, העלייה מארצות האסלאם בראי העיתונות העברית בשנים 1950–1952, **קשר** 36, 2007, עמ' 131)

על פי דבריו של דוד בן-גוריון, **הסבירו** את תרומת ההתיישבות למדינת ישראל. יש המכנים את עולי ארצות האסלאם שהגיעו ליישובי הספר "חלוצים בעל כורחם". **הסבירו** כינוי זה. על פי המאמר "אכלוסן של עיירות הפיתוח", **ציינו והציגו שתי** עדויות המבססות כינוי זה.

על פי המאמר "אלון מורה כגורם מחולל במהפך הפוליטי", **הציגו שתי** מטרות של מקימי גרעין אלון מורה. **ציינו והציגו** סיבה אחת להצלחת ההתיישבות של גרעין אלון מורה (סיבה חברתית או מדינית או פוליטית). **ציינו** ערך אחד שאפשר ללמוד ממקימי גרעין אלון מורה. **הסבירו** כיצד ערך זה בא לידי ביטוי בפועלם.

א. על פי התרשים, הציגו שתי מסקנות בנוגע למדיניות ההתיישבות במדינת ישראל משנת 1948 ועד שנת 1961. בססו את תשובתכם על שני נתונים מן התרשים (נתון אחד לכל מסקנה)

- המסקנה: הרחבת ההתיישבות היהודית בנגב.
- הנימוק: התרשים של יישוב הנגב מראה חץ עולה / מספר התושבים בנגב ב-1948 הוא 1,200, ואילו מספר התושבים בנגב ב-1961 הוא 79,000.
- המסקנה: הרחבת ההתיישבות בכלל ערי הארץ.
- הנימוק: התרשים לגבי פיזור האוכלוסייה העירונית השתנה משנת 1948, שבה בכל ערי הארץ היו 18% מן התושבים, לשנת 1961, שבה בכל ערי הארץ היו 48% מן התושבים / בשנת 1948 רוב האוכלוסייה העירונית התגוררה בירושלים, בתל אביב ובחיפה – בתרשים 82% מן התושבים, לעומת 1961, שבה התגוררו 52% מן התושבים בערים אלה.

על פי הפרק "התפתחות ההתיישבות", הציגו שתי סיבות למדיניות ההתיישבות במדינת ישראל משנת 1948 עד שנת 1961

- רצון לתת מענה לריכוז המופרז של האוכלוסייה היהודית ברצועת החוף ובמרכז הארץ
  - רצון לפתור את מצוקת קליטת העלייה הגדולה בשנות החמישים
  - רצון לעצב את המרחב של החברה החדשה: רצון ליישב את כל אזורי השליטה היהודית ולא רק את אזורי המרכז.
  - סיבה ביטחונית: לא יקום הביטחון בלי התיישבות חקלאית ליד הספר.
- פירוט: מקראה, עמ' 9.

ב. על פי דבריו של דוד ברגוריון, הסבירו את תרומת ההתיישבות למדינת ישראל

- בכך שהיא מאפשרת את שמירת הגבולות / כי היא יוצרת ביטחון בגבולות המדינה / כי היא מחזקת את השליטה היהודית בכל חלקי הארץ.
  - יש המכנים את עולי ארצות האסלאם שהגיעו ליישובי הספר "חלוצים בעל כורחם". הסבירו כינוי זה כי עולי ארצות האסלאם היו חלוצים / ראשוניים באכלוס אזורי השממה של הארץ.
  - וכי הם עשו זאת בעל כורחם ובלי שנשאלו לרצונם.
- פירוט: מקראה, עמ' 9.

על פי המאמר "אכלוסן של עיירות הפיתוח", ציינו והציגו שתי עדויות המבססות כינוי זה

- אריה שרון (המתכנן הראשי של עיירות הפיתוח), עמ' 9: "נכונותם של העולים למלא את המשימות החלוציות לא הייתה גבוהה מזו של הוותיקים, אולם רבבות העולים היו חסרי משאבים ותלותם הרבה במדינה אפשרה לשלוח אותם לפריפריה".
- גיורא יוספטל (ראש מחלקת הקליטה בסוכנות), עמ' 10: "זאת ביורוקרטיה פרוסית לעומת אנשים פרימיטיביים", עמ' 11: "הוא אינו יכול לברוח מן המנגנון האדמיניסטרטיבי... אחרי כמה חודשים הוא שואל: איך באתי למדבר הזה? אין להם מושג מה עשו איתם".
- אסתר אזולאי (עלתה ממרוקו ב-1956), עמ' 11: "בעלי אמר שבנגב זה רחוק, אבל איש הסוכנות התעקש...".
- חנה מימון (התיישבה באופקים ב-1956), עמ' 11: "נסענו למקום אפלולי בלי לדעת מהו...".
- יהודה ברגינסקי (מראשי מחלקת הקליטה בסוכנות), עמ' 12: "גם בארץ ודאי יטו יותר מאחרים, לקיים את מצוות פזור האוכלוסייה".
- סרט הסברה משנת 1952, עמ' 15: "לא כדאי לומר להם עכשיו. הם אינם יודעים שהם בעצם [...] חלוצים...".
- עמ' 12: סקר שנערך בשנות ה-70 ובו העידו העולים ממרוקו שלא שאלו אותם לאן הן רוצים ללכת עם הגעתם לארץ.

ג. על פי המאמר "אלון מורה כגורם מחולל במהפך הפוליטי", הציגו שתי מטרות של מקימי גרעין אלון

מורה

- יישוב השומרון באוכלוסייה יהודית.
  - התנחלות באתר הקרוב ביותר לעיר שכם.
  - לקבוע עובדות בשטח על מנת למנוע החזרתם של השטחים שנכבשו מירדן במלחמת ששת הימים.
- פירוט: מקראה, עמ' 27, 29.

ציינו והציגו סיבה אחת להצלחת ההתיישבות של גרעין אלון מורה (סיבה חברתית או מדינית או

פוליטית)

- חברתית (שמעון פרס): "זה לא היה רק גוש אמונים, בתוך המחנה היו אנשי התיישבות מכל הזרמים".
  - מדינית (חגי הוברמן): "את ההצלחה ניתן לייחס להחלטה באו"ם המשווה בין ציונות לגזענות. הגינוי יצר אווירה בחברה בישראל שיש לעשות משהו, וגוש אמונים הציע עשייה".
  - פוליטית (עזר ויצמן): "אלא מפני שהיו להם תומכים בתוך ממשלתו של רבין".
  - (פוליטית): הסכמת רבין לפשרת קדום. ההסכמה הראשונית אפשרה את המשך ההתיישבות.
- ציינו ערך אחד שאפשר ללמוד ממקימי גרעין אלון מורה. הסבירו כיצד ערך זה בא לידי ביטוי בפועלם
- מסירות – עזבו את חיי היומיום שלהם ועברו להקמת היישוב / ניסו את כל הדרכים הדיפלומטיות וכן את הדרכים המעשיות כדי לממש את חזונם
  - דבקות במטרה – שמונה העליות
  - נחישות – שמונה העליות
  - אמונה בצדקת הדרך – המשא ומתן מול נציגי הממשלה
  - הסתפקות במועט – החיים בתנאים קשים בכל אחד מניסיונות ההתיישבות
- הערה: ייתכנו תשובות נוספות.

שימו לב!

- יש לתרגל את התלמידים להפיק מידע מתרשימים/טבלאות/צירי זמן וכיו"ב.
- חשוב להבחין בין מטרה לסיבה.
- כאשר תלמיד מבקש להסביר קביעה או משפט המופיעים בשאלה עליו להסביר את המשפט על כל חלקיו. לדוגמא: חלוצים בעל כורחם - במה היו חלוצים וכיצד זה היה בעל כורחם. אין להסתפק בהסבר חלקי של המשפט.
- כאשר התלמיד מתבקש לציין מקור ראשוני/עדות מתוך המאמר יש לציין את שם העד או שם המקור והעמוד במקראה.
- כאשר מופיעה "שאלת ערך" (לב לדעת) על התלמיד לכתוב את שמו ולהסביר כיצד פעולה מסוימת מבטאת ערך זה.

24. מדינה ותורה

א. לפניכם דברים שכתב דוד בן-גוריון ביומנו לאחר פגישתו עם החזון איש. קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

בחור"ל לא היה היהודי תלוי בַּכָּלֵל היהודי. [...] מאז קום המדינה נוצר מצב חדש, שלא היה אלפיים שנה: היהודים מוכרחים להתפרנס זה מזה – הוקם משק לאומי. היהודים מקימים שלטון ועושים חוקים לעצמם, וכל פרט יהודי תלוי בכלל. אנו מפולגים, לפי כמה סימנים. לעניין שלפנינו אנו מפולגים לפי יחסנו למסורת היהודית. יש יהודים כמוך וכמוני. איך נחיה יחד? איך נהווה יחידה?"
(מעובד על פי ב' בראון, החזון איש: הפוסק, המאמין ומנהיג המהפכה החרדית, ישיבה יוניברסיטי ומאגנס, תשע"א, עמ' 26)

על פי הקטע, **הסבירו** את השינוי שהתחולל ביחס שבין הפרט היהודי ובין הציבור היהודי עם הקמת המדינה

הציגו מה הייתה השאלה שעלתה בקרב המנהיגות החילונית והמנהיגות החרדית בעקבות שינוי זה. על פי הפרק "רשות הרבים במדינה היהודית", **הסבירו** את הטענה של אביעד הכהן בנוגע לעיצובה של רשות הרבים במדינה היהודית. **ציינו** והציגו מקור אחד התומך בטענתו.

א. **הציגו** שתי דעות בנוגע לתאוקרטיה, שרווחו בעם ישראל עד שנות השלושים של המאה ה-20, דעה **אחת** שתמכה בתאוקרטיה ודעה **אחת** שהתנגדה לה.

במאמר "חזון מדינת התורה" נכתב: "חזונו של הרב הרצוג לא התממש אומנם, אך לא ניתן לומר שמאמציו לא נשאו פרי". **הציגו** את החזון של הרב הרצוג ערב הקמת המדינה בנוגע לאופייה של המדינה. **ציינו** והסבירו פעולה **אחת** שנקט הרב הרצוג כדי לממש חזון זה.

ב. **ציינו** והציגו מקור אחד המבטא את מצוקת החייל הדתי בתקופת הקמת המדינה.

אחת ההצעות המעשיות להסדרת יחסי התורה והמדינה במסגרת הצבא הייתה להקים יחידות נפרדות. **הסבירו** טיעון אחד של התומכים בהקמת יחידות נפרדות **או** טיעון אחד של המתנגדים לכך. **הסבירו** מהו, לדעתכם, הרווח ומהו ההפסד בהקמת יחידות נפרדות בצבא. **בססו** את תשובתכם על עולם הערכים שלכם.

א. על פי הקטע, **הסבירו** את השינוי שהתחולל ביחס שבין הפרט היהודי ובין הציבור היהודי עם הקמת המדינה

בכך שלפני הקמת המדינה היהודים חיו כפרטים, ולא כציבור יהודי המנהל מדינה. אחרי קום המדינה הפרט היהודי נהיה תלוי בכלל, הוא כבר אינו פועל לבד, אלא פועל כחלק ממדינה יהודית שלמה. **הציגו** מה הייתה השאלה שעלתה בקרב המנהיגות החילונית והמנהיגות החרדית בעקבות שינוי זה איך נחיה יחד במדינה היהודית שקמה בשעה שאנחנו מפולגים לפי יחסנו למסורת היהודית / כיצד יתנהלו החיים במדינה: על פי ההלכה או הפרדת הדת מהמדינה

על פי הפרק "רשות הרבים במדינה היהודית", **הסבירו** את הטענה של אביעד הכהן בנוגע לעיצובה של רשות הרבים במדינה היהודית

יש פער בין החזון למציאות בנוגע לעיצוב רשות הרבים במדינה היהודית / רשות הרבים במדינה היהודית לא עוצבה על פי תוכניות המגרה השונות שהוכנו לכך, אלא הייתה תוצאה של פשרות והסדרים.

פירוט: מקראה, עמ' 114–118.

ציינו והציגו מקור אחד התומך בטענתו

מכתב הסטטוס־קוו, עמ' 16 : הובטחו בו מצד אחד שמירה על חופש מצפון וכל הנובע ממנו, ומן הצד האחר, שמירה על סממנים יהודיים־דתיים במדינה העתידית.

ב. הציגו שתי דעות בנוגע לתאוקרטיה, שרווחו בעם ישראל עד שנות השלושים של המאה ה־20, דעה אחת

שתמכה בתאוקרטיה ודעה אחת שהתנגדה לה

תמיכה בתאוקרטיה :

- (הר"ן) : משפט התורה בצד משפט המלך.
  - (הרמב"ם) : דגם ההשלמה ודגם האיחוד הם הדגמים הראויים ובשניהם התורה או איש הדת בעלי מעמד וסמכות מכריעים במדינה.
  - (ז'בוטינסקי בהמשך דרכו) הדת היא חלק בלתי נפרד מרוח הלאום והווייתו.
- התנגדות לתאוקרטיה :
- (ברוך שפינוזה) : הדת נועדה לשרת את הפוליטיקה. משלא עשתה זאת היא גרמה לחורבן ואין לה מקום במדינה.
  - (הרצל) : ענייני הדת יפריעו למדינה לפעול כראוי.
  - (ז'בוטינסקי בתחילת דרכו) : הדת נועדה לשמור על הקיום היהודי בגולה ואין בה צורך בארץ־ישראל / הדת היא עניינו של היחיד ולא של הציבור.

פירוט : מקראה : עמ' 99–105.

במאמר "חזון מדינת התורה" נכתב : "חזונו של הרב הרצוג לא התממש אומנם, אך לא ניתן לומר שמאמציו לא נשאו פרי". הציגו את החזון של הרב הרצוג ערב הקמת המדינה בנוגע לאופייה של

המדינה

ההלכה מנחה את כל חיי המדינה גם בשאלות ציבוריות / המשטר הראוי הוא תאונומיה חוקתית מלוכנית.

ציינו והסבירו פעולה אחת שנקט הרב הרצוג כדי לממש חזון זה

- ניסוח חוקה למדינה בהתאם לרוח ההלכה : כי חוקה ברוח ההלכה תאפשר למדינה להתנהל על פי ההלכה, גם בענייני הפרט וגם בענייני הכלל.
- הקמת מכון הארי פישל לניסוח קודקס חוקים : בזכות קודקס חוקים מותאם להלכה, תהיה מערכת שהמדינה תוכל לפעול בה בהתאם להלכה.
- פעולות לעיגון סמכות בתי הדין בענייני נישואין וגירושין : בכך שבענייני נישואין וגירושין יעסקו בתי הדין בלבד, יתחזק מעמדה של ההלכה במדינה היהודית.
- יצירת תקנות הרבנות הראשית : כי בכך המדינה תיתן מקום משמעותי לרבנות הראשית בניהול חיי המדינה.
- 1937 – ארגון כנס רבנים בנושא החלת חוקי התורה.

ג. ציינו והציגו מקור אחד המבטא את מצוקת החייל הדתי בתקופת הקמת המדינה

- "נתיבה", ביטאון הפועל המזרחי, עמ' 121 : "תחושת החייל הדתי כדיכאון והרגשה של התגאלות בפיגול, השוואה עם תקופת השואה בה שמרו היהודים את דתם באש הכבשנים, ואילו בצבא ישראל קשה הדבר".
- "נתיבה", ביטאון הפועל המזרחי, עמ' 121 : "בצבא ישראל שוררת חילוניות נוראה. אין מרגישים שבת, חגים, האוכל אינו כשר".
- עיתון "הקול", עמ' 121 : "מרגילים כעת את החייל הדתי להתאמן במסירות נפש".
- טורו האישי של דון יחיא המציג את הפער שחשים החיילים הדתיים בין החלום למציאות.

אחת ההצעות המעשיות להסדרת יחסי התורה והמדינה במסגרת הצבא הייתה להקים יחידות נפרדות. הסבירו טיעון אחד של התומכים בהקמת יחידות נפרדות או טיעון אחד של המתנגדים לכך התומכים ביחידות נפרדות:

- כי מסגרת היחידות הנפרדות היא האפשרות הפשוטה יחסית לספק לחיילים הדתיים את צורכיהם.
  - כי יחידות מעורבות מביאות לחילון, ולכן היחידות הנפרדות הן הפתרון היחיד לפני סכנת קיום היהדות הדתית בדור הבא.
- המתנגדים ליחידות נפרדות:
- כי יחידות נפרדות ייצרו גטו לדתיים.
  - כי כך לא יהיה צורך לכפות את חוקי ההלכה על חיילים חילוניים בשאר הצבא.
  - כי יש בכך ויתור על חקיקה דתית ואורח חיים דתי לצה"ל כולו / כי חיילים מסורתיים לא יוכלו לשמור הלכות שהם מקפידים עליהם.
  - כי יש בכך סכנה ללכידות החברה הישראלית.

פירוט: מקראה, עמ' 127–128.

הסבירו מהו, לדעתכם, הרווח ומהו ההפסד בהקמת יחידות נפרדות בצבא. בססו את תשובתכם על עולם הערכים שלכם

- הרווח: מתן אפשרות לחייל הדתי לקיים אורח חיים דתי.
- הערך: שמירת תורה ומצוות / שמירה על האמונה.
- ההפסד: ניתוק מכלל העם / היבדלות / חוסר יכולת להשפיע.
- הערך: ערבות הדדית / ממלכתיות.

שימו לב!

- בלימוד מאמר יש לשים לב מהי הטענה / הטענות של כותב המאמר וכיצד הוא מבסס אותן (מהם הנימוקים לטענתו או המקורות שהוא מביא לחיזוק דבריו).
- יש להבחין בין פעולות שאדם עושה לבין פעולות של אחרים שהוא מאמץ או תומך בהן.
- יש להרגיל את התלמידים להבחין בין מקורות ראשוניים שמובאים במאמר כמקור ובין סיפור האירועים ההיסטוריים במאמר.

פרק שני

25. יחסי ישראל ויהדות ארצות הברית

הארגונים היהודיים בארצות הברית עמדו לצידה של מדינת ישראל גם כאשר הדבר היה מנוגד לעמדתה של מדינתם

הסבירו כיצד קביעה זו באה לידי ביטוי בשני אירועים שהתרחשו במהלך שלושת העשורים הראשונים לקיומה של המדינה.

צינו והציגו שניים מן התחומים שבהם באה לידי ביטוי ההזדהות של יהדות ארצות הברית עם מדינת ישראל.

הסבירו כיצד קביעה זו באה לידי ביטוי בשני אירועים שהתרחשו במהלך שלושת העשורים הראשונים לקיומה של המדינה

- כי בפתחת מבצע סיני באוקטובר 1956 ארגנו יהודי ארצות הברית אספות הסברה ובהן הסבירו שתגובת ישראל היא בגלל ההתעצמות המצרית, שלא כמו גישת ארצות הברית, שהזהירה את ישראל שלא לפתוח במלחמה.

- כי בסיום מבצע סיני ודרישות ארצות הברית לנסיגה, פעלו הוועד היהודי האמריקני, הקונגרס ומועדון הנשיאים בדרכים שונות למען ישראל: ארגון אסיפות מחאה / גיוס סנטורים להפעלת לחץ על הממשל האמריקאי
  - כי בזמן משבר הכור הגרעיני ב-1961 הוזמן דוד בן-גוריון לביקור בארצות הברית למרות התנגדות הממשל בארצות הברית.
  - כי בערב מלחמת ששת הימים החלו פעולות הסברה רבות של יהודי ארצות הברית למרות האזהרות של ארצות הברית מפתיחת מלחמה.
  - כי אספקת נשק מצ'כוסלובקיה למצרים בספטמבר 1955 גרמה ליהודי ארצות הברית לדאגה לביטחונה של מדינת ישראל. הארגונים היהודיים בארצות הברית ארגנו אספת עם ופנו לממשל האמריקני בבקשה שימכור נשק לישראל.
- ציינו והציגו שניים מן התחומים שבהם באה לידי ביטוי ההזדהות של יהדות ארצות הברית עם מדינת ישראל
- עלייה: התערורות ספונטניות של יהודים שבאו לארץ לעבוד ולסייע
  - מחאה: פעילות ציבורית מדינית המונית – הפגנות
  - כלכלה: איסוף כספים
  - הסברה: פעולות הסברה של הארגונים היהודיים

שימו לב!

- כאשר תלמיד מתבקש להציג אירוע ציון הזמן הוא חלק בלתי נפרד מהצגת האירוע.
- חשוב להרגיל את התלמידים להכיר שמות של תחומים בהיסטוריה: כלכלי, חברתי וכד'. כאשר תלמיד מתבקש לציין ולהציג תחום, עליו לציין את שם התחום ורק אז להציג את תוכנו.

20

26. הסכם השילומים

בדיון בכנסת בעניין הסכם השילומים אמר שר החוץ משה שרת: "איזו הרכנת ראש תהא זו מצידנו כאשר ישבו יורשי המשטר הנאצי הזה באיזו בירה ניטרלית לנהל משא ומתן עם נציגי מדינה יהודית עצמאית, אשר עצם הופעתה היא תבוסה גמורה של המשימה הנאצית?"

הציגו את טענתו של משה שרת בעד הסכם השילומים

הסבירו אחת מטענות המתנגדים להסכם השילומים, שאליה שרת מתייחס בדבריו.

בסוף המאמר "הסכם השילומים" מובעת עמדתו של הכותב בנוגע להסכם השילומים. **ציינו את עמדתו, והסבירו אותה.**

ציינו אם אתם תומכים בעמדתו של כותב המאמר בנוגע להסכם השילומים או מתנגדים לה. נמקו את תשובתכם.

הציגו את טענתו של משה שרת בעד הסכם השילומים

כעת יש מדינה ויש שלטון, ובאחריות השלטון לנהל משא ומתן. ניהול המשא ומתן על ידי נציגות המדינה היהודית הוא כשלעצמו מהווה תבוסה לנאצים.

הסבירו אחת מטענות המתנגדים להסכם השילומים, שאליה שרת מתייחס בדבריו

כי ההסכם פוגע בכבוד היהודי ובכבוד הלאומי (מפ"ם / יצחק צוקרמן).

בסוף המאמר "הסכם השילומים" מובעת עמדתו של הכותב בנוגע להסכם השילומים. ציינו את

עמדתו, והסבירו אותה

- עמדתו :
תומך בחתימה על הסכם השילומים / נותן לחתימה על ההסכם ציון טוב מאוד / קובע כי זו החלטה
אמיצה וחכמה.
- הסבר עמדתו :
כי הסכם השילומים ניצל את זכר השואה כדי להבטיח את עצם קיומה של המדינה / כי הסכם
השילומים נתן למדינת ישראל כוח כלכלי, צבאי, מדיני.
- ציינו אם אתם תומכים בעמדתו של כותב המאמר בנוגע להסכם השילומים או מתנגדים לה. נמקו
את תשובתכם
- אני תומך בעמדת הכותב / אני מתנגד לעמדת הכותב.
נימוק – כל נימוק המבוסס על עובדה היסטורית או ערך – יתקבל.

שימו לב!

- שאלת עמדה דורשת מהתלמיד לציין את עמדתו ואח"כ להציג נימוק היסטורי או ערכי המבסס את
עמדתו. כדאי לתרגל עם התלמידים כתיבת תשובות עמדה מנומקות.

27. פעולת קיביה

הציגו את שני הצדדים בדילמה בנוגע לפעולות התגמול.
ציינו כיצד נתפסה פעולת קיביה בתקשורת הישראלית מייד לאחר שהתרחשה
הסבירו כיצד תרם אתוס "העברי החדש" לאופן שבו נתפסה פעולה זו בחברה הישראלית.

הציגו את שני הצדדים בדילמה בנוגע לפעולות התגמול

מצד אחד על המדינה ליזום מתקפות כמו פעולות התגמול – מכיוון שמדינת ישראל צריכה להרתיע /
להוכיח את כוחה כדי לשרוד / השלום אינו בר השגה והמאבק הוא על עצם קיומה של ישראל / פעולות
התגמול הכרחיות להגנה על תושבי המדינה ועל ריבונותה.
מצד אחר – יש להביא למיתון הסכסוך באמצעות מאמץ דיפלומטי וריסון צבאי / פעולות התגמול,
הפוגעות גם בנשים ובילדים, אינן מוסריות / פעולות התגמול אינן יעילות לעצירת ההסתננות לאורך
זמן.

ציינו כיצד נתפסה פעולת קיביה בתקשורת הישראלית מייד לאחר שהתרחשה

בצורה חיובית / העיתונות הגנה על הפעולה ועל מבצעה.
הסבירו כיצד תרם אתוס "העברי החדש" לאופן שבו נתפסה פעולה זו בחברה הישראלית
כיוון שהאתוס העברי החדש ביקש לעצב אדם חדש / בעל חוסן גופני / אקטיבי / שיש בו התחדשות /
גבריות / פטריאטיזם
הוא תרם לתפיסה חיובית של פעולת קיביה, שביטאה נטילת יוזמה / התקפיות / עוצמה פיזית / הגנה
על הכבוד הלאומי.

פירוט: המקראה עמ' 140-151.

28. האתוס הישראלי

על פי מה שלמדתם, הציגו את המציאות החברתית ששררה במדינת ישראל בעשור הראשון.
ברגוריון אמר כי: "העברית היא המלט התרבותי כשם שהארץ היא המלט החומרי לאומה
המתחדשת".

הסבירו את דבריו של ברגוריון, וציינו שתי פעולות שנעשו במדינה כדי לממש את דבריו.
הסבירו מהו לדעתכם הרווח ומהו ההפסד שטומנת בחובה תפיסתו של ברגוריון. **בססו** את
תשובתכם על עובדה היסטורית.

על פי מה שלמדתם, הציגו את המציאות החברתית ששררה במדינת ישראל בעשור הראשון העלייה הגדולה יצרה מציאות של עולים וותיקים שיש ביניהם הבדלי שפה ותרבות. / בעקבות העלייה הגדולה נוצר מצב שאחוז האוכלוסייה שדיברה עברית ירד בבת אחת.

בן גוריון אמר כי: "העברית היא המלט התרבותי כשם שהארץ היא המלט החומרי לאומה המתחדשת". הסבירו את דבריו של בן גוריון

כפי שהארץ היא שמדביקה את העדות השונות של היהודים הבאים אליה מכל קצוות עולם, כך השפה העברית מדביקה את כל היהודים לתרבות אחת. / העברית היא המכשיר המחבר בין כל היהודים מבחינה תרבותית כמו שהארץ מחברת את כל היהודים מבחינה פיזית.

וציינו שתי פעולות שנעשו במדינה כדי לממש את דבריו

- שינוי שמות אנשים לשם עברי.
- שינוי שמות מקומות ערביים לשמות עבריים.
- הוקמו אולפנים ללימוד עברית גם ביישובים השונים וגם בצה"ל.
- עד 1957 אסרו להוציא עיתון יומי ביידיש, אלא רק עיתון שבועי.
- אסרו להקים תיאטרון קבע ביידיש.

פירוט: מקראה, עמ' 86.

הסבירו מהו לדעתכם הרווח ומהו ההפסד שטומנת בחובה תפיסתו של בן גוריון. בססו את תשובתכם על עובדה היסטורית

הרווח:

- כי כך הייתה אפשרות ליצור עם אחד בעל שפה משותפת.

עובדה:

- יצירת גאווה לאומית משותפת סביב צה"ל וימי החגים הלאומיים.
- נושאי תפקידים רשמיים ועולים חדשים אחרים שינו את שמות המשפחה שלהם לשמות עבריים בעידודו של בן גוריון. השם העברי העלים את המאפיינים הגלותיים ויצר גשר אל החברה הישראלית המתגבשת.

- הוקמו אולפנים להקניית השפה העברית לעולים חדשים כדי לסייע להם להשתלב בחיי החברה, הכלכלה והתרבות.

ההפסד:

- כי כך נוצרו תחושות אפליה וקיפוח כלפי מי שאינו דובר את השפה, והשתלטות תרבותית של ילידי הארץ.

עובדה:

- המחאות החברתיות שהתעוררו בארץ.
- תחושת הקיפוח והזרות.
- יצירת נישות נוספות לאתוס המקומי.
- תרבויות נמחקות / נכחדות.

פירוט: אניטה שפירא, "ככל עם ועם", מקראה, עמ' 87-92.

שימו לב!

- יש לתרגל עם התלמידים הבנה של תחומים שונים בהיסטוריה – חברתי, כלכלי וכד'.
- על התלמידים לדעת להציג צדדים שונים של תפיסה/התנהלות/פעולה.

נושא 7 – עליית המערב

29. מן המהפכה המדעית לעידן הנאורות

קראו את שני הקטעים שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.

קטע א

הוגי הנאורות העלו על נס את התבונה האנושית, ומן האמונה הזאת בתבונה צמחה אופטימיות חדשה בנוגע לעתידו של המין האנושי [...] כדי להיעשות חופשיים עלינו להעמיד אפוא את הידע, את האמונה ואת הסדר האנושי המבוסס עליהם על בסיס תבוני. כל פיסת ידע, כל אמונה, חשופים תמיד לביקורת. אנשי הנאורות לא מרדו רק ברעיון של קדושת המסורת הנוצרית, אלא היה עליהם גם להשתחרר בפועל מאחיזת החנק של הכנסייה הקתולית בעולם הרוח של אירופה. אחיזה זו החלה להתרופף בעקבות הרפורמציה והמהפכה המדעית:

הנצרות הפרוטסטנטית גזלה מן הכנסייה את המונופול על אמונה וישועה, וחלוצי המהפכה המדעית גזלו ממנה את המונופול על הנחלת הידע. אטראט החלו המדענים החדשים לקרוא תיגר על תמונת העולם של הכנסייה, ומשנפרץ הסכר נעשה הטפטוף לשיטפון [...].

קטע ב

הכנסייה לא הייתה כמובן היחידה שמתחה ביקורת על אנשי הנאורות. קבוצות רבות בחברה האירופית התגייסו לכבות את הלהבות שאיימו להחריב עולם רוחני, מוסרי, חברתי ופוליטי שלם. אבל טעות היא לחשוב על ההתנגדות רק כפעולת התגוננות של הממסד שחשש לאבד את מעמדו. היה כאן חשש ממשי מפני כאוס מוסרי ופוליטי ומפני פשיטת רגל תרבותית ורוחנית. נטישת הדרכים המוכרות של העבר לטובת נתיבים שמוליכים לעתיד לא ידוע נראתה לרבים כקפיצה אל התהום.

(מעובד על פי ג' טאוב, הנאורות, מוסד ביאליק, ירושלים, 2016 עמ' 10-16)

- א. על פי קטע א, **הסבירו** את התפקיד של המהפכה המדעית בערעור מעמדה של הכנסייה הנוצרית. בפרק "מהפכה בנצרות" מירי אליאב פלדון כותבת דברים אלה: "אין דוגמה טובה יותר לכוחם של אמצעי תקשורת המונים לחולל מהפכות מאשר התפקיד שמילא הדפוס במהפכה הפרוטסטנטית." **הסבירו** את דבריה. בתשובתכם **התבססו** על שתי דוגמאות מן המהפכה הפרוטסטנטית.
- ב. על פי קטע א, **הסבירו** את התרומה של הרפורמציה להפצת רעיונות הנאורות. על פי הפרק "מהפכה בנצרות", **הציגו** את ייחודה של הרפורמציה כמהפכה. בתשובתכם התייחסו גם למפה שבפרק "מהפכה בנצרות".
- ג. על פי קטע ב, **הציגו** חשש אחד של קבוצות רבות בחברה האירופית מן הרעיונות של אנשי הנאורות. על פי המאמר "חברת הרנסנס והתרבות ההומניסטית", **הציגו** מהי "דמות המופת" בעיני ההומניסטים. **הסבירו** כיצד אימוץ הערכים של דמות המופת מפריך את החשש שהצגתם. **הביעו** את דעתכם, אם החשש שהעלו המתנגדים לרעיונות הנאורות היה מוצדק. **נמקו** את תשובתכם על פי עולם הערכים שלכם **או** על פי עובדה היסטורית.

א.

על פי קטע א, הסבירו את התפקיד של המהפכה המדעית בערעור מעמדה של הכנסייה הנוצרית
בכך שהידע נהיה לדבר שנלמד מתוך חקירה ובדיקה, ולא מתוך אמונה בדברי אנשי הכנסייה כמנחילי ידע.

בפרק "מהפכה בנצרות" מירי אליאב פלדון כותבת דברים אלה: "אינו דוגמה טובה יותר לכוחם של אמצעי תקשורת המונים לחולל מהפכות מאשר התפקיד שמילא הדפוס במהפכה הפרוטסטנטית". הסבירו את דבריה

- כי המהפכה הפרוטסטנטית הצליחה להפיץ את רעיונותיה בזכות השימוש הרב שנעשה בחומר מודפס.
- בתשובתכם התבססו על שתי דוגמאות מן המהפכה הפרוטסטנטית
- פרסום ביקורת כתובה באמצעות קטירות, שחשפו את שחיתויות הכנסייה
- הדפסה מחודשת של כתבי מינות מימי הביניים
- הדפסת הרעיונות המהפכניים החדשים והפצתם (דוגמה: הנזיר סבונרולה / פרסום 95 התזות של לותר)
- הדפסה ופרסום של עלוני תעמולה / קונטרסים / קריקטורות לותרניות
- תרגום ופרסום של כתבי הנצרות לגרמנית
- הדפסה ופרסום של ספרי האמונה הפרוטסטנטית
- הדפסה ופרסום של ספרי האמונה הפרוטסטנטית בצורה של שאלות ותשובות לילדים ולמבוגרים.

ב.

על פי קטע א, הסבירו את התרומה של הרפורמציה להפצת רעיונות הנאורות
בכך שהנצרות הפרוטסטנטית גזלה מן הכנסייה את המונופול על אמונה וישועה, היא חיזקה את הרעיון של האדם בעל המחשבה החופשית, האדם כיצור אוטונומי, שאינו נתון לאמונות הכנסייה.

על פי הפרק "מהפכה בנצרות", הציגו את ייחודה של הרפורמציה כמהפכה
תנועה ראשונה בתולדות הנצרות שהצליחה לשנות חלקים נרחבים מאירופה / תנועה ששינתה את האמונה וסדרי הפולחן באזורים נרחבים באירופה.

- השפיעה כמעט על כל תחומי החיים.
- השינוי נעשה במהירות רבה.
- השינוי נשאר ולא נטמע / הוכחד במשך הזמן.
- בתשובתכם התייחסו גם למפה שבפרק "מהפכה בנצרות"
- במפה אפשר לראות כי הלותרנים נמצאים / הרפורמציה נמצאת באזורים שונים / מגוונים / רחבים באירופה, כמו צפון אירופה ומרכז אירופה בכמה אזורים שונים.
- מכך אפשר ללמוד שזו הייתה תנועה שהתפשטה במהירות בכל רחבי אירופה, וחוללה שינוי לא רק במקום אחד ספציפי.
- פירוט: הפרק "מהפכה בנצרות", מקראה, עמ' 59-60.

ג.

על פי קטע ב, הציגו חשש אחד של קבוצות רבות בחברה האירופית מן הרעיונות של אנשי הנאורות
יש בדרך זו נטישת דרך מסורתית לטובת נתיבים שמוליכים לעתיד לא ידוע / כקפיצה אל התהום / התנהגות לא מוסרית.

- על פי המאמר "חברת הרנסנס והתרבות ההומניסטית", הציגו מהי "דמות המופת" בעיני ההומניסטים
- אצילות המתבססת על מידות טובות
- שלמות גוף ונפש – עושר, יופי גופני ובריאות
- היכולת לעשות טוב מתוך הבנה רציונלית
- לדעת ולפעול.
- הוא מקיים את המידות הטובות והמוסריות ומועיל למשפחתו לידידיו, לעמיתיו האזרחים ולנסיכו.

הסבירו כיצד אימוץ הערכים של דמות המופת מפריך את החשש שהצגתם
 כי אימוץ אחד מן הערכים לא יביא את האדם לתהום אלא להתנהגות מוסרית.
הביעו את דעתכם, אם החשש שהעלו המתנגדים לרעיונות הנאורות היה מוצדק. נמקו את תשובתכם על
פי עולם הערכים שלכם או על פי עובדה היסטורית
 כל תשובה מנומקת תתקבל.

30. הגות ותרבות בציוויליזציה המערבית בעת החדשה המוקדמת

קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

א. על פי הקטע, הסבירו מהי החשיבות של "העת החדשה המוקדמת".
 על פי המאמר "חברת הרנסנס והתרבות ההומניסטית", הציגו את ההבדל בין ההיסטוריונים שחיו בימי הביניים (ההיסטוריונים המדיבאליסטים) ובין ההיסטוריונים שחיו בתקופת הרנסנס (ההיסטוריונים ההומניסטים) בנוגע לתיקוף העבר (פריודיזציה – חלוקת ההיסטוריה לתקופות).
 במאמר זה נכתבו גם דברים אלה:

העת החדשה המוקדמת משתרעת, על פי התיקוף [חלוקת ההיסטוריה לתקופות] המקובל, מן המאה החמש עשרה ועד לסוף המאה השמונה עשרה [...]. אולם במאה השנים שבין 1460 ל-1559 התגבשו יסודותיה של אירופה בעת החדשה המוקדמת: עולם המילה המודפסת, תרבות הרנסנס, המהפכות שחוללה הרפורמציה הפרוטסטנטית, צמיחת המדינה המודרנית והתגליות הגאוגרפיות שבעקבותיהן מתחיל העידן האירופי בהיסטוריה העולמית.

במאה שנים אלו התחולל המפנה הגדול שאף פשר לאירופה להשיג בראשונה עדיפות טכנולוגית וכלכלית על פני ציוויליזציות [חברות תרבותיות] אחרות ולהפוך, למשך כחמש מאות שנה, לצומת המרכזי במפת האנושות.

ההתנשאות האירופוצנטרית [ראיית כל המתרחש בעולם מנקודת מבט אירופאית], שנולדה בזמן ההוא, צבעה בצבעיה גם את ההתייחסות לתקופות קודמות, כך שבמקומות רבים בעולם, לרבות בישראל, נלמדה ההיסטוריה "הכללית" מזווית הראייה האירופית, אף על פי שלהתפתחויות באירופה העתיקה ובימי הביניים הייתה רק נגיעה שולית, אם בכלל, לתולדות הציוויליזציות [התרבויות] ביבשות אחרות. אולם, החל מן המאה החמש עשרה, לתמורות המתחוללות באירופה ולדפוסים החדשים שנוצרו בה בתחומי השלטון, הכלכלה והתרבות, יהיו השפעות מרחיקות לכת על העולם כולו. לפיכך, היכרות עם תקופה זו חשובה לכל לומד באשר הוא.

(מעובד על פי י"פ רייס וא' גרפטון, הקדמה לספר אירופה בראשית העת החדשה, 1559–1460 רעננה, 200)

"התרומה המרכזית של ההיסטוריונים ההומניסטים היא חילון הכתיבה ההיסטורית."
הציגו את ההבדל בין ההיסטוריונים בתקופת הרנסנס ובין ההיסטוריונים בימי הביניים בנוגע למשמעות שניתנה ללימודי ההיסטוריה.

ב. על פי המאמר "מהי מהות הרנסנס", הסבירו את ייחודה של תקופת הרנסנס.
על פי הקטע, ציינו שני יסודות שהתפתחו באירופה בראשית העת החדשה המוקדמת. צינו בנוגע לכל יסוד לאיזה תחום הוא שייך (דתי / פוליטי / כלכלי / תרבותי / חברתי / מדיני).
על פי המאמר "המצאת הדפוס", הסבירו את הבעייתיות בנוגע לחקר ראשית הדפוס.

ג. על פי הקטע, הסבירו מדוע חשוב להכיר את תולדות אירופה בראשית העת החדשה.
על פי הפרק "סחר העבדים", ציינו שתי תמורות שהתחוללו ביבשת אמריקה בעקבות גילוי אמריקה על ידי האירופים.

א. על פי הקטע, הסבירו מהי החשיבות של "העת החדשה המוקדמת"
 – כי בה התחולל מפנה גדול שאפשר לאירופה להשיג בראשונה עדיפות טכנולוגית וכלכלית על פני ציוויליזציות אחרות ולהפוך לצומת המרכזי במפת האנושות.
 – כי התמורות היו מרחיקות לכת על העולם כולו.
 – כי בתקופה זו הונחה התשתית לעת החדשה.
 – כי בתקופה זו אירופה נהפכה ליבשת דומיננטית ולמרכז הקיום האנושי (בגלל התפתחות הטכנולוגיה / התרבות / הגילויים / המדינה מודרנית).
פירוט: מקראה, עמ' 26.

על פי המאמר "חברת הרנסנס והתרבות ההומניסטית", הציגו את ההבדל בין ההיסטוריונים שחיו בימי הביניים (ההיסטוריונים המדיבאליסטים) ובין ההיסטוריונים שחיו בתקופת הרנסנס (ההיסטוריונים ההומניסטים) בנוגע לתיקוף העבר (פריודיזציה – חלוקת ההיסטוריה לתקופות)
 ההבדל: חלוקת העולם לתקופות / המבט שעל פיו נחלקה ההיסטוריה – מבט דתי או הסבר טבעי.
 ההיסטוריונים "המדיבאליסטים" (ההיסטוריונים שחיו בימי הביניים):
 תקופה א: מראשית העולם ועד הולדת ישו הנוצרי – תקופת החושך והטעות.
 תקופה ב: מהולדת ישו הנוצרי ועד ימיהם – תקופת האור והאמת.
 ההיסטוריונים ההומניסטים:

תקופה א: מראשית העולם ועד התנצרות האימפריה הרומית / בית רומא – התקופה הפגאנית: תקופת זוהר, חוכמה ויצירה.

תקופה ב: מהתנצרות קונסטנטינוס / ביזת רומא / מאות 4–5 עד קרוב לתקופתם: ימי החושך.
 תקופה ג: זמנם: ראשית התקופה המודרנית / תקופת התחייה.

פירוט: מקראה, עמ' 22.

במאמר זה נכתבו גם דברים אלה: "התרומה המרכזית של ההיסטוריונים ההומניסטים היא חילון הכתיבה ההיסטורית". הציגו את ההבדל בין ההיסטוריונים בתקופת הרנסנס ובין ההיסטוריונים בימי הביניים בנוגע למשמעות שניתנה ללימודי ההיסטוריה

– בתקופת הרנסנס נתנו הסברים טבעיים למאורעות היסטוריים ואילו בימי הביניים נתנו הסברים דתיים.

– בתקופת הרנסנס השתמשו בכללים חדשים לקביעת מה חשוב. (לדוגמה: עיסוק בתולדות מדינה אחת, הדגשת אירועים המסייעים להסבר מצבים פוליטיים וצבאיים)

– בתקופת הרנסנס ראו את ההיסטוריה כמדריך לחיים / לעודד מידות טובות / להכשיר מדינאים לעתיד לעסוק בפוליטיקה ובמלחמה לעומת ימי הביניים בהם ראו בהיסטוריה רק הצדקת האמונה הנוצרית.

– בתקופת הרנסנס האמינו שההיסטוריה נכתבה באופן מאורגן לפי סדר רציף, כשהגורמים מוסברים במניעים אנושיים.

ב. על פי המאמר "מהי מהות הרנסנס", הציגו את ייחודה של תקופת הרנסנס
 זוהי התקופה הראשונה שראתה את עצמה כעידן בפני עצמו / שלא כמו תקופות אחרות העניקה לעצמה
 שם – רנסנס.
פירוט: מקראה, עמ' 15.

על פי הקטע, ציינו שני יסודות שהתפתחו באירופה בראשית העת החדשה המוקדמת. ציינו בנוגע לכל
יסוד לאיזה תחום הוא שייך (דתי / פוליטי / כלכלי / תרבותי / חברתי / מדיני)

– תרבותי: עולם המילה המודפסת

– דתי: הרפורמציה

– פוליטי / מדיני: צמיחת המדינה המודרנית

– מדיני / חברתי / כלכלי: תגליות גאוגרפיות

על פי המאמר "המצאת הדפוס", הסבירו את הבעייתיות בנוגע לחקר ראשית הדפוס
 מכיוון שהמקורות והמידע בנוגע לראשית הדפוס מועטים, אינם ברורים ואינם מהימנים דיים, ולכן
 איננו יודעים בדיוק מי עשה מה, ומי אחראי להמצאת הדפוס.
פירוט: מקראה, עמ' 44.

ג. על פי הקטע, הסבירו מדוע חשוב להכיר את תולדות אירופה בראשית העת החדשה
 כי לתמורות שהתחוללו באירופה בראשית העת החדשה היו השפעות מרחיקות לכת על העולם כולו.
על פי הפרק "סחר העבדים", ציינו שתי תמורות שהתחוללו ביבשת אמריקה בעקבות גילוי אמריקה על
ידי האירופים

– הרס תרבות / הכחדה של הילידים באמריקה (אינדיאנים)

– שיעבוד וניצול של הילידים באמריקה

– התפתחות המסחר בבני אדם

– פגיעה ביבשת אירופה ובאוכלוסייתה

– עירבוב גזעים באמריקה הלטינית.

פירוט: המקראה, עמ' 94–95.

פרק שני

31. המהפכה האמריקנית והקיום היהודי בארצות הברית

על פי הפרק "המהפכה האמריקנית", הציגו שני עקרונות מהכרזת העצמאות של ארצות הברית,
 המסבירים את הסיבות למרד המושבות האמריקניות באימפריה הבריטית.
הסבירו כיצד אחד מן העקרונות האלה בא לידי ביטוי בזהות של יהדות ארצות הברית.

על פי הפרק "המהפכה האמריקנית", הציגו שני עקרונות מהכרזת העצמאות של ארצות הברית,
המסבירים את הסיבות למרד המושבות האמריקניות באימפריה הבריטית

העקרונות שבשמש הצדיקו מנהיגי ארצות הברית את המרד באנגליה הם:

– זכויות טבעיות / הזכות לחיים / הזכות לחירות – כל בני האדם זכאים לחיות את חייהם כרצונם.

– כל בני האדם נבראו שווים.

פירוט: מקראה, עמ' 210.

הסבירו כיצד אחד מן העקרונות האלה בא לידי ביטוי בזהות של יהדות ארצות הברית

- עקרון השוויון – יהודי ארצות הברית שאפו להוכיח שבתנאים של שוויון זכויות חברתי וכלכלי הם יכולים להשיג הישגים ניכרים בכל תחומי הפעילות האנושית, וכי אינם נופלים משום גורם אחר.
  - עקרון החירות – יהודי ארצות הברית הגיעו מתוך אמונה שיוכלו לחיות את חייהם בחירות וללא חשש שייפגעו בשום צורה שהיא בשל אמונתם / יהודי ארצות הברית קיבלו את העובדה שיהודים שונים מעצבים את חייהם ואת אמונתם בדרכים שונות, ובכל זאת מצליחים לחיות בשלום בצוותא.
- פירוט: מקראה, עמ' 231–232.

32. המהפכה הצרפתית והקיום היהודי בצרפת

על פי הפרק "המהפכה הצרפתית", ציינו והדגימו עיקרון אחד של המהפכה הצרפתית שנותר על כנו בימי שלטונו של נפולאון, ועיקרון אחד שבוטל.

הביעו את דעתכם, כיצד אחד מן העקרונות שציינתם בא לידי ביטוי ביחסו של נפולאון ליהודים. נמקו את דעתכם.

על פי הפרק "המהפכה הצרפתית", ציינו והדגימו עיקרון אחד של המהפכה הצרפתית שנותר על כנו בימי שלטונו של נפולאון, ועיקרון אחד שבוטל

עיקרון שנותר על כנו:

- עקרון השוויון – שוויון בפני החוק / אין חוקים מיוחדים או חוקים שלא חלים על חלק מן האזרחים בשל מוצאם.
  - עקרון החירות – כל אדם יכול לאייש כל עמדה מתוקף כישוריו / המוצא איננו מגביל את יכולתו של האדם לבחור את תחום עיסוקו ולהצטיין בו.
- עיקרון שבוטל:

- זכות ההגדרה העצמית – נפוליאון שלל מן הלאומים שכבש את הזכות להגדרה עצמית / ואת עקרון הריבונות של העם, (רק העם רשאי למנות את שליטיו).
- חופש הביטוי / חופש המחאה – נפוליאון שלל את החירויות האלה אם הייתה בהן ביקורת על שלטונו של נפולאון.

הביעו את דעתכם, כיצד אחד מן העקרונות שציינתם בא לידי ביטוי ביחסו של נפולאון ליהודים. נמקו את דעתכם

העיקרון:

- שוויון – כל יהודי היה יכול להתפתח ולהגיע למשרות שונות במדינה ללא קשר לדתו ולאמונתו / המעמד האזרחי של היהודים השתווה למעמדם של כל האזרחים.
- שלילת עקרון ההגדרה הלאומית:
- יהודי צרפת נאלצו לוותר על הארגון העצמי שלהם וקיבלו את עול המדינה.
- התחיקה של נפוליאון השתדלה למנוע מן היהודים לשמור על האוטונומיה הדתית והקהילתית.
- הקהילות איבדו את האוטונומיה הרחבה שהייתה להן, וזו צומצמה לתחומי בחירת הרב, תשלום משכורתו ופיקוח על ההיבטים הדתיים בלבד.

פירוט: מקראה, עמ' 242, עמ' 227–229.

33. אסכולת האנאל

על פי המאמר "העת החדשה המוקדמת", הציגו את החידוש של אסכולת האנאל בנוגע לתיקוף ההיסטוריה (פריודיזציה – חלוקת ההיסטוריה לתקופות).

הסבירו את דבריו של פרופסור הרסגור בנוגע לייחודיותה של תקופת הרנסנס לעומת תקופות דומות בתרבויות לא־אירופיות.

ציינו **והסבירו** את דעתכם בנוגע לטענה זו. **בססו** את תשובתכם על עובדה היסטורית אחת.

על פי המאמר "העת החדשה המוקדמת", הציגו את החידוש של אסכולת האנאל בנוגע לתיקוף ההיסטוריה (פריודיזציה – חלוקת ההיסטוריה לתקופות)

– חלוקת ההיסטוריה לתקופות נעשית על פי תהליכים חברתיים ארוכי טווח.
– חלוקת ההיסטוריה נעשית על ידי תהליכים מתחומים שונים, כמו תהליכים גאוגרפים, דמוגרפים ואחרים.

– הגדרת התקופות באמצעות תחושות, ותפיסות המציאות המייחדות את בני האדם בתקופה מסוימת.

פירוט: מקראה, עמ' 8.

הסבירו את דבריו של פרופסור הרסגור בנוגע לייחודיותה של תקופת הרנסנס לעומת תקופות דומות בתרבויות לא־אירופיות

בכך שהרנסנס באירופה הביא את האירופים ליבשות אחרות, כמו אסיה, אפריקה ואמריקה / תרבות הרנסנס באירופה הביאה את האירופים ליבשות אחרות כדי לפתוח אותן לתרבותה, לעומת התרבויות האסייניות, האפריקניות או האמריקניות, שלא הגיעו לאירופה כדי לפתוח אותה בפני תרבותן.

ציינו והסבירו את דעתכם בנוגע לטענה זו. בססו את תשובתכם על עובדה היסטורית אחת

כל תשובה מנומקת תתקבל.

פירוט: במקראה, עמ' 20–21.

34. גילוי העולם החדש

המאמר "פורטוגל חלוצת התגליות" מציג שתי שאלות יסוד בנוגע למסעות התגליות של הפורטוגלים. **ציינו אותן**.

ציינו מקור ראשוני המספק את התשובות על אחת מן השאלות.

על פי המאמר "פורטוגל חלוצת התגליות", **הסבירו** מדוע נקראה פורטוגל בשם זה. בתשובתכם **התבססו** על שתי עובדות היסטוריות המוזכרות במאמר.

המאמר "פורטוגל חלוצת התגליות" מציג שתי שאלות יסוד בנוגע למסעות התגליות של הפורטוגלים. ציינו אותן

– מדוע יזמו הפורטוגלים מסעות?

– מה הם הכלים שאפשרו לפורטוגל להגשים את מבצעי המסעות האלה?

פירוט: מקראה, עמ' 66.

ציינו מקור ראשוני המספק את התשובות על אחת מן השאלות

אסורארה / היסטוריון חצר בפורטוגל, עמ' 67.

על פי המאמר "פורטוגל חלוצת התגליות", הסבירו מדוע נקראה פורטוגל בשם זה

כי פורטוגל הייתה הראשונה שיצאה למגוון מסעות גילוי באזורים שונים, שהאירופים טרם הגיעו אליהם / מחוץ ליבשת אירופה.

בתשובתכם התבססו על שתי עובדות היסטוריות המוזכרות במאמר

– (1415) פורטוגל כובשת את סאוטה – עיר בצפון אפריקה (מחוץ לאירופה) שאינה בשליטתה.

– (1441) פורטוגל מביאה בספינותיה עבדים שחורים וזהב מאפריקה.

– (1487) ברטולומאי דיאז מקיף את כף התקווה הטובה.

- במאה ה־15 יצאו מגלים מפורטוגל למסעות גילוי באזורים שונים בעולם שהאירופים טרם הגיעו אליהם.
  - פורטוגל היתה הראשונה שהביאה סחורות מאפריקה לאירופה ומאמריקה לאירופה.
- פירוט:** מקראה, עמ' 68.

שימו לב!

- בנושא עליית המערב יש להתייחס לנושא חלוקת ההיסטוריה לתקופות מנקודות מבט שונות.
- בלימוד מאמרים יש לשים לב לביטויים המופיעים במאמרים, להכיר ולהבין את משמעותם (כמו: "פורטוגל חלוצת התגליות")
- בלימוד מתוך מאמרים יש לשים לב למקורות ראשוניים המבססים את עמדת כותב המאמר.

נושא 8 – סין, יפן והודו, ציוויליזציות בעבר העתיק ובמפגש עם העולם המודרני

35. סין בראי המרידות והמהפכות

לפניכם קטע מתוך שיר שכתב לאו צה, פילוסוף סיני בן המאה השישית לפני הספירה. קראו אותו, וענו על השאלות שאחריו.

להצליח בהתחלה
 [...]

 הגדול בסוף נשבר
 אבל הזעיר רק מתפזר
 עשה תיקון עוד לפני שהתחלת
 מן שול בדברים לפני שיתבללו
 כשאינן סדר
 יש חוסר סדר
 והשאנן סופו להיכשל
 על סף ההצלחה
 דאג לסוף
 כמו שאתה דואג להתחלה
 ולא תראה כישלון בדרכך
 [...]

 מסע
 של
 אלף
 לי
 מתחיל
 בצעד
 אחד.

(קטע משיר מתוך ספר שיריו של לאו צה, ספר הטאו, תרגום והערות: ניסים אמון, הוצאת אבן חושן, 2001עמ')

א. קיסרות סין

על פי הפרק "מאפייניה של סין", הציגו שני קשיים שהיו לשליטי סין לאורך ההיסטוריה. על פי השיר, הציגו שתי עצות של הפילוסוף לאו צה לשליטי סין בנוגע לשאלה כיצד להתגבר על קשיים. בססו את תשובתכם על מילות השיר.

הביעו את דעתכם, במה היה יכול גורלה של סין הקיסרית בתקופה המודרנית להיות שונה, אילו היו השליטים מקשיבים לעצות של לאו צה. בתשובתכם התייחסו לאירוע היסטורי שלמדתם עליו.

ב. מרד הטאיפינג

במחצית השנייה של המאה ה-19 התרחש בסין מרד טאיפינג.

הציגו שתי מטרות שהיו למנהיגי המרד.

יש הטוענים שהמרד נכשל בטווח הקצר אך הצליח בטווח הארוך. הסבירו טענה זו, על פי מה שלמדתם.

ג. המסע הארוך של מאו ומלחמת האזרחים

פעמים רבות השתמש המנהיג הסיני מאו צה־דונג בנאומיו בציטוטים מתוך שיריו של לאו צה כדי לשכנע את העם לאמץ את האידאולוגיה הקומוניסטית. המשפט "מסע של אלף לי מתחיל בצעד אחד" מתוך השיר של לאו צה מוכר לעולם מנאומיו של מאו.

הציגו שני גורמים ליציאת הקומוניסטים ל"מסע הארוך" בשנת 1934.

הציגו הצלחה אחת וכישלון אחד של הקומוניסטים ב"מסע הארוך".

הביעו את דעתכם, איזו מן העצות של לאו צה אפשרה למאו צה־דונג לבסס את מנהיגותו.

בססו את תשובתכם על מילים מן השיר ועל עובדה היסטורית אחת.

31

א. על פי הפרק "מאפייניה של סין", הציגו שני קשיים שהיו לשליטי סין לאורך ההיסטוריה

– השטח העצום הקשה את השליטה באזורים מרוחקים

– אסונות טבע שפקדו את סין יצרו בעיות שהיה קשה להתמודד איתן (בצורת, רעב, שיטפונות)

– ריבוי עמים ושפות במרחבי סין

– הבדלים גדולים מאוד בין הדרום לצפון ובין המזרח למערב

פירוט: היחידה הראשונה, סיכום על השלטון והמאפיינים של סין.

על פי השיר, הציגו שתי עצות של הפילוסוף לאו צה לשליטי סין בנוגע לשאלה כיצד להתגבר על קשיים.

בססו את תשובתכם על מילות השיר

– לשמור על סדר: "משול בדברים לפני שיתבלבלו, כשאין סדר יש חוסר סדר".

– לערוך תיקונים לפני שהדברים יתקלקלו: "משול בדברים לפני שיתבלבלו".

– לדאוג לסוף כפי שדואגים להתחלה: "דאג לסוף כמו שאתה דואג להתחלה ולא תראה כישלון בדרכך".

– לחשוב על כל צעד: "מסע של אלף לי מתחיל בצעד אחד".

– לא להיות שאנן מדי / להיות מציאותי: "והשאנן סופו להיכשל על סף ההצלחה".

הביעו את דעתכם, במה היה יכול גורלה של סין הקיסרית בתקופה המודרנית להיות שונה, אילו היו

השליטים מקשיבים לעצות של לאו צה. בתשובתכם התייחסו לאירוע היסטורי שלמדתם עליו

– אילו היו עושים תיקונים (=רפורמות) לפני שהיו מרידות נגד השלטונות (טאי פינג או מרד הבוקסרים)

– או לפני שהייתה החמרה בבעיות – היו יכולים אולי להציל את הקיסרות, כמו שעשו ביפן (שם למדו מן המערב ועשו רסטורציה).

– אילו היו מצליחים לשמור על סדר ולטפל במחדלים במקום לשקוע בשחיתות, היו מסייעים לתושבים מול אסונות טבע, והתושבים לא היו מורדים (טאי פינג, מרידות איכרים, טענות בעת שיטפונות

שהשלטון נכשל ואיבד את ההרשאה השמימית).

- אילו היו הקיסרים מבינים שצריך לתכנן את ההתמודדות עם המערב, אולי לא היו מפסידים למערב במלחמות וחותרים על הסכמים משפילים (מלחמות האופיום, הסכמי נאנג'ינג, פקינג ופרוטוקול בוקסרים).
  - אילו הייתה הקיסרות עוזבת את הדרך של ההתנשאות ושל ראיית סין את עצמה כממלכה המרכזית, ומבינה את יחסי הכוחות החדשים מול המערב ומול יפן, היא אולי הייתה שורדת ומתחזקת.
- הערה:** כל תשובה שמתייחסת לקשיים מצד אחד, ולבעיות שהתרחשו בסופה של הקיסרות מצד אחר – תתקבל.

- ב. במחצית השנייה של המאה ה-19 התרחש בסין מרד טאיפינג. הציגו שתי מטרות שהיו למנהיגי המרד**
- הפלת הקיסרות המנצ'ואית והקמת שושלת סינית חדשה
  - תיקונים כלכליים-חברתיים, כדי להבטיח בעלות ציבורית על הקרקע / חלוקה שווה של משאבים / מיכון ובנייה של כלכלה, שיעזרו לאיכרים
  - לקדם את סין מבחינה טכנולוגית – לבנות בתי חרושת / להרחיב רשת של רכבות
  - הפסקת הסחר באופיום
- יש הטוענים שהמרד נכשל בטווח הקצר אך הצליח בטווח הארוך. הסבירו טענה זו, על פי מה שלמדתם**
- נכשל בטווח הקצר:
- כי הוא לא הצליח למשוך המונים / השלטונות הצליחו לדכא אותו / השושלת החדשה לא קמה וסין לא השתנתה.
  - כי הועמקה שליטת הזרים בסין במקום להיחלש / המדינות הזרות ניצלו את מלחמת האזרחים שפרצה כדי לחזק את מעמדם בסין ולנצל אותה עוד יותר.
- הצליח בטווח הארוך:
- כי הרעיונות של צדק וחלוקת אדמות והחלפת השלטון חללו, ולימים התגשמו בתפיסתו של סון יאט'סן.
  - כי הקיסרות נחלשה ובסופו של דבר התפוררה.
  - כי השינויים שהתרחשו בעקבות המרד הביאו לתמורה מושגית בחברה הסינית וזעזעו את מערכת הערכים המסורתית.
  - כי האליטה השלטת (הקיסרות, הפקידות) נאלצה לבחון את התפקוד שלה ואת תפיסת העליונות של סין.
- פירוט:** אהרן שי, ממלחמת האופיום עד יורשי מאו, עמ' 23–28.

- ג. הציגו שני גורמים ליציאת הקומוניסטים ל"מסע הארוד" בשנת 1934**
- ג'אנג קאישיק יצא שוב למסע נגד הקומוניסטים (בפעם החמישית).
  - ג'אנג קאישיק הטיל מצור על הסובייט / בסיס הקומוניסטים, והפעיל עליהם לחץ כלכלי וצבאי.
  - לממשלה היה יתרון גדול בכוח צבאי והקומוניסטים לא יכלו לנצח אותם ונאלצו לברוח.
  - הקומוניסטים ניסו לעמוד מול הכוחות של התוקפים, אבל הבינו שזו שגיאה ואין להם דרך להצליח.
  - הקומוניסטים חששו מהשמדה בידי הצבא הלאומי.
- פירוט:** ממלחמת האופיום עד יורשי מאו, עמ' 97–99.
- הציגו הצלחה אחת וכישלון אחד של הקומוניסטים ב"מסע הארוד"**
- הצלחה:**
- ההתעקשות שלהם להגן על האוכלוסייה האזרחית הקנתה להם יוקרה.
  - בדרכם הם ניסו ליישם את עקרונותיהם ולמשוך תומכים, וכך החדירו את האידאולוגיה שלהם.
  - המסע הפך למיתוס / אגדה, שצעירים למדו עליו בסין וגם מחוץ לה.
  - מאו הפך למנהיג בלתי מעורער של התנועה הקומוניסטית בזכות המסע / מתנגדיו נדחקו לקרן זווית /

- האידיאולוגיה של מאו גברה על כל מתחריה.
- המגע הישיר וההתנהגות המופתית של החיילים הקומוניסטים כלפי האוכלוסייה בחבלים רחוקים גרמו לאהדה רבה כלפיהם
- כישלון:
- הרבה חיילים קומוניסטים נהרגו בקרבות.
  - הסובייט בג'אנגשי (שנסי) נזנח.
  - רבים מתו מרעב ומקור לאורך המסע.
  - לוחמים רבים התפזרו והצבא הקומוניסטי איבד מגודלו.
- פירוט:** ממלחמת האופיום עד יורשי מאו, עמ' 99.
- הביעו את דעתכם, איזו מן העצות של לאו צה אפשרה למאו צה'דונג לבסס את מנהיגותו. בססו את תשובתכם על מילים מן השיר ועל עובדה היסטורית אחת**
- "הגדול בסוף נשבר, אך הזעיר רק מתפזר": הקומוניסטים הצליחו להינצל כי הם התפלגו לחמישה טורים והתפזרו ובכך עלו צפונה והקימו את הסובייט החדש בשנסי.
  - "כשאין סדר יש חוסר סדר": הקומוניסטים הקפידו על משמעת ועל התנהגות נאותה כלפי האיכרים שעזרו להם, ובכך נמנעו מכעס ותסכול, שהיו מנת חלקם של מורדי טאי-פינג בסיטואציה דומה, וזכו לאהדת האיכרים.
  - "דאג לסוף כמו שאתה דואג להתחלה": הקומוניסטים היו נחושים לכל אורך המסע להפיץ את האידיאולוגיה ולגייס תומכים, וזה עזר להם והפך את האידיאולוגיה שלהם לידועה ומוכרת.
  - "מסע של אלף לי מתחיל בצעד אחד": הקומוניסטים ומאו בראשם דאגו להתנהגות נאותה לאורך המסע וליישום האידיאולוגיה לאורך הדרך, ובכך זכו לתמיכה והרחיבו את שורותיהם.
- הערה:** כל התייחסות לשיר בהקשר של מה שנלמד על המסע הארוך – אפשר לקבל, אם זה מתבסס על הנלמד.
- פירוט:** אהרן שי, ממלחמת האופיום עד יורשי מאו, עמ' 97–99.

36. יחסי הודו ויפן עם המערב

- א. **השתלטות האימפריה הבריטית על הודו**
- "חברת הודו המזרחית" והמתחרים הצרפתיים שלה הצליחו להשתלט בקלות על שטחים נרחבים בהודו. **הציגו סיבה אחת לכך.**
- הציגו שתי סיבות לפרוץ "המרד הגדול" בהודו נגד הבריטים – סיבה אחת דתית וסיבה אחת מתחום אחר.**
- הביעו את דעתכם, איזו מבין שתי הסיבות שהצגתם הייתה הגורם המכריע לפרוץ המרד. נמקו את תשובתכם.**
- הסבירו כיצד השתנה מעמדה של הודו בעקבות "המרד הגדול."**
- ב. **פתיחת יפן למערב**
- על פי מה שלמדתם, **הציגו סיבה אחת להתנגדות של שליטי יפן להיפתח למערב.**
- הסבירו מדוע החליטו שליטי יפן לחתום על הסכם עם ארצות הברית על אף התנגדותם להיפתח למערב.**
- לפניכם ציור של צייר יפני, ובו מתוארות "האוניות השחורות" של מתיו פרי, שהגיעו למפרץ אדו (טוקיו של ימינו) בשנת 1854. התבוננו בו, וענו על השאלה שאחריו.

הציגו כיצד האמריקנים וספינותיהם מתוארים בציור.
ציינו אם הסיבה שהסברתם להחלטה של שליטי יפן להיפתח למערב באה לידי ביטוי בציור.
נמקו את תשובתכם על פי שני רכיבים מן הציור ועל פי מה שלמדתם.

ג. הרסטורציה והשינויים בצבא יפן

הציגו שינוי אחד בתחום הצבאי שהנהיג השלטון ביפן במהלך הרסטורציה של מייג'י.
הסבירו כיצד סייעה הקמת הצבא היפני החדש לשמור על הערכים המסורתיים, אף על פי שבאותה תקופה התרחשו ביפן שינויים מרחיקי לכת.

א. "חברת הודו המזרחית" והמתחרים הצרפתיים שלה הצליחו להשתלט בקלות על שטחים נרחבים

בהודו. הציגו סיבה אחת לכך

– האימפריה המוגולית / הקיסרות ההודית הייתה חלשה מאוד / על סף התפרקות (ושליטי המחוזות לא נשמעו לה).

– המדינה שקעה בחוסר סדר, והיה קל לנגוס בחלקים ממנה.

– הנסיכים ששלטו במחוזות השונים הנהיגו כל אחד צבא עצמאי משלו.

– השטח היה גדול מאוד, השליטים המוגולים לא ידעו מה קורה באמת ונוצר ואקום שלטוני.

פירוט: עין להודו, עמ' 242–243.

הציגו שתי סיבות לפרוץ "המרד הגדול" בהודו נגד הבריטים – סיבה אחת דתית וסיבה אחת מתחום

אחר

– (סיבה דתית): שימוש בשומן חזיר באריזות אבק השרפה שהצבא של הבריטים סיפק לחיילים ההודים בשורותיו, והפקודה לפתוח את האריזות עם השיניים, הביאו להתקוממות גם של הינדים וגם של מוסלמים.

– (סיבה חברתית): החיילים ההודים חשו התנשאות ואפליה מצד הבריטים ולא היו להם סיכויים לקידום.

– (סיבה כלכלית): בריטים לקחו חומרי גלם מהודו וזה פגע בבעלי מלאכה / סוחרים הודים.

– (סיבה כלכלית): שיטת המס השתנתה, ומי שפיגרו בתשלומים איבדו את אדמותיהם.

הביעו את דעתכם, איזו מבין שתי הסיבות שהצגתם הייתה הגורם המכריע לפרוץ המרד. נמקו את

תשובתכם

כל תשובה מנומקת תתקבל.

פירוט: עין להודו, עמ' 257–263.

הסבירו כיצד השתנה מעמדה של הודו בעקבות "המרד הגדול"

– הודו עברה לשליטתו הישירה של הכתר הבריטי / של המלכה ויקטוריה, והפכה לחלק באימפריה הבריטית.

– בבריטניה נמתחה ביקורת על התנהלות החברה המסחרית, ובהחלטת בית המלוכה תם עידן השליטה של החברה המסחרית בהודו.

פירוט: עין להודו, עמ' 263.

ב. על פי מה שלמדתם, הציגו סיבה אחת להתנגדות של שליטי יפן להיפתח למערב

– חשש ממיסיונרים נוצריים שיכפו על יפן את הנצרות.

– חשש מן המזימות הקולוניאליות של ספרד ופורטוגל, ולכן סגרה את שעריה.

– חשש מהשפעת הקשר עם הזרים על תרבותה הייחודית של יפן.

– רוב שרי הממשלה והקיסר היו נגד כל קשר עם זרים, והשוגון חשש שלא לקבל את דעתם כי ידע שמתנגדי בית טוקוגאווה מחכים למפלתו.

– חשש שהזרים "הברברים" יטמאו את אדמת יפן.

פירוט: יפן המודרנית, עמ' 23–25, 27–30.

הסבירו מדוע החליטו שליטי יפן לחתום על הסכם עם ארצות הברית על אף התנגדותם להיפתח למערב

– כי השוגון הבין שלארצות הברית יש יתרון צבאי ברור על יפן.

– כי יפן הבינה שהדבר בלתי נמנע (ועדיף שכבר יהיה לה הסכם עם ארצות הברית, כי סברה שזה יגן עליה), שהרי גם רוסיה הייתה מעוניינת בפתיחת שערי יפן ושיגרה את הצי שלה.

– כי מתיו פרי הגיע למפרץ אדו עם כמה אוניות מלחמה ועליהן נחתים ותותחים רבים.

– כי מתיו פרי איים שאם יפן לא תחתום איתו על הסכם, הוא יפתח באש על העיר אדו ויטיל עליה מצור.

– כי מתיו פרי הביא איתו מכתב מנשיא ארצות הברית ובו איום מרומז לפתוח במלחמה.

– כיוון שיפן למדה לקח מן הניסיון המר של סין, שניסתה להילחם בבריטים, והכירה בכך שלא תצליח במלחמה מול ארצות הברית.

– כי יפן ראתה את ההזדמנויות המסחריות והתרבותיות שאפשרה לה הפתיחה של שעריה למערב.

– כי יפן הייתה מעוניינת ללמוד מן המערב טכנולוגיה וחידושים נוספים, ולהתעצם.

פירוט: יפן המודרנית, עמ' 27–30.

הציגו כיצד האמריקנים והספינוותיהם מתוארים בציור

האמריקנים מתוארים כשדים מפחידים / כיצורים מיתולוגיים מפלצתיים / הספינות האמריקניות

גדולות ומפחידות / הספינות האמריקניות משוכללות ועוצמתיות.

ציינו אם הסיבה שהסברתם להחלטה של שליטי יפן להיפתח למערב באה לידי ביטוי בציור. נמקו את תשובתכם על פי שני רכיבים מן הציור ועל פי מה שלמדת

- הציור תומך בטיעון שיפן נפתחה למערב מכיוון שראתה אותו כמתקדם ונעלה עליה מבחינה צבאית / טכנולוגית כי רואים בציור אוניות מתקדמות מאוד.
  - הציור תומך בטיעון שיפן פחדה מן הצי האמריקני, וידעה שלא תוכל לנצח אותו, כי רואים שהספינות מוצגות כדמוניות ומפחידות.
  - הציור תומך בכך שיפנים הרגישו נחותים טכנולוגית ולכן חששו מן האמריקנים. כי בציור הספינות מוצגות בפירוט ויש עליהם ציורים מפחידים.
- הערה למעריכים: ייתכנו תשובות נוספות.

ג. הציגו שינוי אחד בתחום הצבאי שהנהיג השלטון ביפן במהלך הרסטורציה של מייג'י

- הונהג צבא קיסרי, שהחליף את הצבאות של הסמוראים / החיילים נדרשו לנאמנות לצבא הקיסר ולא לצבא של המחוז שלהם.
- הונהג גיוס חובה מגיל 20 לבני כל המעמדות.
- נרכש ויוצר נשק מודרני.
- השלטון אימץ מנהגי אימון מודרניים, בנה קסרקטינים והנהיג מדים מודרניים.
- השלטון למד מיועצים מערביים כיצד להקים חילות מודרניים.
- הוקם חיל הים לפי הדגם הבריטי.
- הוקם חיל רגלים ותותחנים וכדומה, לפי הדגם הגרמני.
- נבנה צי ספינות מלחמה.
- הקיסר נהיה למפקד העליון של הצבא.
- הוקם מטה כללי לפי הדגם המערבי, שהיה כפוף לקיסר.
- הצבא נהיה לצבא לאומי האחראי לגורלו של העם, ולא צבא של אזור, נחלה או שליט.

הסבירו כיצד סייעה הקמת הצבא החדש לשמור על הערכים המסורתיים, אף על פי שבאותה תקופה התרחשו ביפן שינויים מרחיקי לכת

- בזכות שילוב הסמוראים בעמדות פיקוד בצבא ובצי, הם השפיעו על כלל החיילים וכך הגיעו ערכים סמוראיים לכל שכבות האוכלוסייה.
- כי בני כל המעמדות התגייסו לצבא ושם הכירו אלה את אלה והושפעו אלה מאלה. כך ערכים של סמוראים (נאמנות, קנאות, רכישת ידע, ציות, שליטה עצמית, תחושת שליחות) חלחלו לכל שכבות האוכלוסייה.
- בגלל ביטול מעמד הסמוראים התבטלה ההפרדה בינם לבין שאר העם, ובצבא נפגשו בני כל השכבות, וכך הערכים הוטמעו והגיעו גם למשפחות המגויסים.
- כי הצבא אימץ את הערכים המסורתיים וחונך לאורם את חייליו.

פירוט: יפן המודרנית, עמ' 53-56.

שימו לב!

- יש להרגיל את התלמידים לבחון תוצאות בטווח קצר ובטווח ארוך.
- על התלמיד להכיר ביתרונות וחסרונות או הצלחות וכישלונות של אירועים היסטוריים.
- בשאלה מבוססת מקור חזותי יש להתייחס לפריטים המופיעים במקור החזותי.

פרק שני

37. המרחב התרבותי של ארצות מזרח אסיה עד ראשית העת החדשה

הציגו מאפיין משותף אחד לשלוש הארצות שלמדתם עליהן (הודו, סין, יפן), שמדגיש את הדמיון ביניהן בתקופה שלפני פלישת המערב למזרח אסיה.

הציגו מאפיין ייחודי אחד של כל אחת מן הארצות האלה בתקופה שלפני פלישת המערב. **הביעו** את דעתכם, אילו הייתם חיים בתקופה שלפני פלישת המערב, באיזו ארץ מבין ארצות מזרח אסיה (הודו, סין, יפן) הייתם בוחרים לחיות. **בססו** את תשובתכם על עובדה היסטורית אחת.

הציגו מאפיין משותף אחד לשלוש הארצות שלמדתם עליהן (הודו, סין, יפן), שמדגיש את הדמיון ביניהן בתקופה שלפני פלישת המערב למזרח אסיה

הבודדים היה נפוץ בשלוש הארצות. מקורו בהודו, משם הוא הגיע לסין ומסין ליפן. התורות הבודהיסטיות והפילוסופיות הקונפוציאניות משפיעות על כל המרחב.

- בשלוש הארצות הייתה החברה מחולקת למעמדות ברורים ביותר, שבה הייררכייה נוקשה.
- בשלוש הארצות עיקר החקלאות התבסס על אורז או על חיטה, ורוב העם עסק בחקלאות.
- בשלוש הארצות שלטו שושלות קיסריות, והשלטון עבר בתוך המשפחה (שושלות שהלכו ונחלשו עם הזמן).
- בשלוש הארצות פגעי הטבע השפיעו מאוד על החיים וגם על השלטון.

הציגו מאפיין ייחודי אחד של כל אחת מן הארצות האלה בתקופה שלפני פלישת המערב [התשובות מסודרות לפי תחומים מטעמי נוחות, אך השאלה אינה דורשת מן התלמידים הבחנה וציון תחומים].

דת

- הודו: הדתות הנפוצות היו הינדואיזם ואסלאם
- יפן: שילוב בין בודהיזם לשינטו, שנהיה לדת הקיסר

שלטון

- סין: משטר הפקידות, הצטיינות בטקסטים קונפוציאניים יכולה לקדם אותך גם ללא מוצא מיוחס / השלטון קיבל הרשאה שמימית אבל אם הוא נכשל – היה אפשר להחליפו.
- יפן: הסמוראים שלטו בפועל במדינה, ובראשם השוגון / הקיסר נחשב לבן אלת השמש ואי אפשר להחליף את השושלת.
- הודו: הנסיכים ושליטים שונים מרדו באימפריה המוגולית.

שפה

- יפן אימצה את הכתב הסיני ויצרה גם כתב יפני.
- הודו: ריבוי שפות וויכוח על המוצא של התרבות
- סין: שפות רבות מאוד, אך שפה מנהלית משותפת שיצרה לאומיות אזורית

מעמדות

- בהודו המעמד הגבוה היה של הבראהמינים / הקסטה הלבנה, שהיו מנהיגים רוחניים ופרשנים של כתבי הקודש.
- ביפן המעמד הגבוה היה של הסמוראים – הלוחמים, ואילו אנשי דת לא היו בני מעמד בולט.
- בסין הפקידות הייתה מעמד נחשב.

גאוגרפיה

- יפן היא מדינת איים.
- הודו היא חצי אי.

– סין עצומה בגודלה ויש בה אזורים מרוחקים ונידחים, היא היחידה שאינה חציאית / אי.
פירוט: יפן המודרנית, פרק 1; סיכום חומר על הודו וסין, על פי הספרים "עין להודו" ו"כל אשר תחת השמיים".

הביעו את דעתכם. אילו הייתם חיים בתקופה שלפני פלישת המערב, באיזו ארץ מבין ארצות מזרח אסיה (הודו, סין, יפן) הייתם בוחרים לחיות. בססו את תשובתכם על עובדה היסטורית אחת
 התשובה תכלול את שם הארץ ועובדה היסטורית המתייחסת לתרבות, חברה, דת, משטר או גאוגרפיה של הארץ הנבחרת.

38. מלחמת העולם הראשונה במזרח אסיה

מדינות מזרח אסיה השתתפו במלחמת העולם הראשונה ולחמו לצד מדינות ההסכמה, כל אחת וסיבותיה. בסיום המלחמה הן תלו תקוות גדולות בהסכמי ורסאי, וקיוו לשינוי במעמדן.
בחרו באחת מן המדינות סין או יפן, **וציינו** את שמה.
הסבירו מדוע המדינה שבחרתם החליטה להשתתף במלחמת העולם הראשונה.
הסבירו מה קיוותה המדינה שבחרתם להשיג בוועידת ורסאי, ומדוע היא התאכזבה מתוצאותיה.

בחרו אחת מן המדינות סין או יפן, וציינו את שמה. הסבירו מדוע המדינה שבחרתם החליטה להשתתף במלחמת העולם הראשונה

– סין: כי היא הייתה מעוניינת להשתחרר מן השליטה האימפריאלית / חששה שיפן תזכה בכל הרווחים מן המלחמה.

פירוט: ממלחמת האופיום עד יורשי מאו, עמ' 67–70.

– יפן:

○ כי היא הייתה מעוניינת לחזק את שליטתה באזור / לזכות בשטחים שהחזיקה גרמניה בסין ובאוקיינוס השקט.

○ כי בריטניה ביקשה ממנה לשמור על האינטרסים שלה באזור.

פירוט: יפן המודרנית, עמ' 157–164.

הסבירו מה קיוותה המדינה שבחרתם להשיג בוועידת ורסאי, ומדוע היא התאכזבה מתוצאותיה
 סין: קיוותה: לזכות בריבונות / להשתחרר מן העול של המעצמות / של יפן (שהרי נקבע שאימפריות יתפרקו ועמים יזכו למדינות לאום דמוקרטיות).
 התאכזבה:

– כי ראתה שהמדינות המנצחות אינן מתכוונות לוותר על שליטה אימפריאלית במזרח, אלא מכוונות רק לאירופה.

– כי ראתה שהמנצחות מצדדות ביפן ומעדיפות אותה ולכן סין לא תצליח להשתחרר מעול הכיבוש היפני.

– כי ראתה שהמדינות המנצחות לא מכריחות את יפן להחזיר לסין את חצי האי שנדונג.

פירוט: ממלחמת האופיום עד יורשי מאו, עמ' 71–74.

יפן: קיוותה:

– להחזיק בכל השטחים שכבשה בסין והיו קודם בידי גרמניה.

– לקבל מן המדינות המנצחות הצהרה בדבר ביטול אפליה גזעית ושוויון בין המדינות.

התאכזבה:

– כי קיבלה לידיה חלק מן ההישגים, אך נקבע שהיא חייבת להחזיר לסין את חצי האי ליאודונג.

– כי ארצות הברית, שבה הייתה נהוגה הפרדה גזעית, לא הייתה מוכנה אפילו להעלות את ביטול ההפרדה הגזעית להצבעה.

פירוט: יפן המודרנית, עמ' 164–166.

39. מאבקים לאומיים בהודו במחצית הראשונה של המאה ה-20

הציגו שני תחומים שבהם חשו תושבי הודו אפליה מצד השלטון הבריטי בראשית המאה ה-20.
אילו הייתם חיים בהודו במחצית הראשונה של המאה ה-20, ציינו והסבירו באיזה מבין שני מנהיגי המאבק הייתם תומכים:
מהאטמה גנדי או מוחמד עלי ג'ינה. בססו את תשובתכם על שתי עובדות היסטוריות שלמדתם על המנהיג שציינתם.

הציגו שני תחומים שבהם חשו תושבי הודו אפליה מצד השלטון הבריטי בראשית המאה ה-20

- (כלכלי): מס המלח, עול המיסים
- (צבאי): הם לא יכלו להתקדם בצבא לפי כישוריהם, רבים נשלחו למלחמה
- (חברתי): יחס מזלזל ומתנשא
- (משפטי): חוק שאפשר לאסור מוחים לתקופה של עד שנתיים ללא משפט

אילו הייתם חיים בהודו במחצית הראשונה של המאה ה-20, ציינו והסבירו באיזה מבין שני מנהיגי המאבק הייתם תומכים: מהאטמה גנדי או מוחמד עלי ג'ינה. בססו את תשובתכם על שתי עובדות היסטוריות שלמדתם על המנהיג שציינתם

מהאטמה גנדי:

- כי נקט התנגדות בלתי אלימה
- כי הייתה לו היכרות עם השטח
- כי היה לו ניסיון במאבקים לאומיים באפריקה
- כי הייתה לו השכלה משפטית
- כי הוא החזיק בתפיסת עולם הינדית
- כי הייתה לו ראיית עולם פילוסופית
- כי היה מוכן להקרבה עצמית (שביתת רעב)
- כי דגל באחדות
- כי עודד עניים וחקלאים לעמוד על זכויותיהם
- כי השקיע בלימוד הבעיות של הודו לפני שהתחיל בפעילות מוחמד עלי ג'ינה:

- כי התנגד בעקשנות בלתי מתפשרת
- כי הייתה לו השכלה משפטית
- כי הוא היה מנהיג דתי של המיעוט המוסלמי
- כי נקט מאבק אלים נגד שלטון אליים
- כי רצה להנהיג מדינה דתית-לאומית

פירוט: "עין להודו", עמ' 288–291, 296–298, 302–304.

40. מזרח אסיה במלחמת העולם השנייה ובשנים הראשונות שלאחריה

בחרו באחת המדינות שלמדתם עליהן (הודו, סין, יפן), **וציינו** את שמה. **הציגו** את האופן שבו המדינה שציינתם הייתה מעורבת במלחמת העולם השנייה. **הציגו** את השינוי שחל במצבה של המדינה שבחרתם בשנים הראשונות שלאחר מלחמת העולם השנייה. **הסבירו** מה היה הגורם העיקרי שהביא לשינוי שהצגתם.

בחרו באחת מן המדינות שלמדתם עליהן (הודו, סין, יפן), וציינו את שמה. הציגו את האופן שבו המדינה שציינתם הייתה מעורבת במלחמת העולם השנייה

- הודו – אופן המעורבות:
- כחלק מן האימפריה הבריטית, הודו גויסה למלחמה (דבר שעורר תרעומת רבה).
  - סין – אופן המעורבות:
  - סין לחצה על המעצמות שיסייעו לה להשתחרר מן הכיבוש היפני.
  - סין הצטרפה לבעלות הברית אחרי המתקפה היפנית על פרל הרבור.
  - יפן – אופן המעורבות:
  - יפן תקפה את ארצות הברית בפרל הרבור.
  - יפן כבשה אזורים נרחבים במזרח אסיה וסין, וניהלה קרבות מרים מול ארצות הברית.

הציגו את השינוי שחל במצבה של המדינה שבחרתם בשנים הראשונות שלאחר מלחמת העולם השנייה. הסבירו מה היה הגורם העיקרי שהביא לשינוי שהצגתם

- הודו:
- השינוי: קבלת עצמאות וחלוקה לשתי מדינות – הודו ופקיסטן.
- הסבר גורם:
- כי לאחר המלחמה גברה המחאה נגד השלטון הבריטי, והתקיימו מרידות רבות. בריטניה, שהייתה שקועה בניסיון להתמודד עם ההתקוממות, החליטה לוותר על השליטה בהודו.
  - מכיוון שהאימפריה הבריטית נחלשה מאוד בעקבות המלחמה – החליטה בריטניה באביב של שנת 1947 לסיים את שלטונה בהודו ולהעניק עצמאות לשתי מדינות נפרדות: הודו ופקיסטן.
- סין:
- השינוי: בסין הסתיימה מלחמת אזרחים, בניצחונו של מאו. / סין נהפכה למדינה קומוניסטית / הרפובליקה העממית של סין.
- הסבר גורם:
- כי כבר לקראת סיום המלחמה, כשברור היה שארצות הברית מצליחה לסלק את היפנים מרוב השטחים הכבושים, שב ציאנג להתקיף את הקומוניסטים.
  - כי לאחר סיום המלחמה והתבוסה היפנית התפנו הצדדים למלחמת אחים עקובה מדם.
  - כי ארצות הברית ניסתה לתווך בין הצדדים, ותמכה בצבא הלאומי.
  - כי ברית המועצות תמכה בקומוניסטים, שבסופו של דבר הצליחו לכבוש את סין כולה והכריזו על הקמת הרפובליקה.
- פירוט: ממלחמת האופיום עד יורשי מאו, עמ' 101–116.
- יפן:
- השינוי:
- היא חתמה על הסכם והוכרז בה משטר צבאי אמריקני.
  - יפן השתקמה תחת השליטה האמריקנית וקיבלה על עצמה חוקה דמוקרטית.
  - בתקופת מלחמת קוריאה יצאה יפן ממשטר צבאי ונעשתה לעצמאית. שמרה על החוקה

- הדמוקרטיה ועל האיסור להחזיק צבא.
- יפן נהפכה לחלשה וכנועה מפני שהופצה בפצצת האטום.
הסבר גורם :
  - כי ארצות הברית הפציצה את יפן בפצצת אטום, מפני שחששה שהיא לא תיכנע.
  - ארצות הברית חששה שיפן תחזור לדרך לאומנית ותוקפנית, ולכן השקיעה בסיוע לשיקום שלה וכפתה עליה חוקה דמוקרטית.
  - יפן החליטה שעדיף לה להשתקם וקיבלה על עצמה את צורת המשטר החדשה.
  - כי במלחמת קוריאה ארצות הברית הייתה מעוניינת בשותפה דמוקרטית באזור, ולכן אפשרה ליפן להגיע לעצמאות.
- פירוט : יפן המודרנית, עמ' 208–248.